

פרק ג' הסיכונים והלימות ההון

מערכת הבנקאות הישראלית הפגינה במהלך המשבר עמידות יחסית לזעזועים שפקדו את השווקים הפיננסיים והביאו לנפילתם של מוסדות פיננסיים רבים ברחבי העולם. זאת הודות לשמרנותם היחסית של התאגידים הבנקאיים בישראל, לרגולציה מקיפה, לפיקוח הדוק ולרמת מינוף נמוכה של משקי הבית.

בסיכום שנת 2009, הסיכונים במערכת הבנקאות, וביניהם סיכון האשראי, שהוא רכיב עיקרי בסך הסיכונים, פחתו ביחס לשיאו של המשבר, והלימות ההון השתפרה במידה ניכרת. עם זאת, בעיית החובות הציבוריים הכבדים בכמה מדינות, חששות להאטה בצמיחה וסיכונים ליציבות הפיננסית במספר מדינות באירופה עדיין מעיבים על החזרה לצמיחה עולמית נורמלית ועלולים להשפיע לרעה על המשק ועל מערכת הבנקאות בישראל.

במהלך השנה ירד בהדרגה סיכון האשראי של הבנקים, ירידה שהקיפה את כל שלושת רכיביו – איכות האשראי, היקפו וריכוזיותו. איכות תיק האשראי השתפרה הודות להתרחבות מחודשת של הפעילות הריאלית במשק הישראלי, תוך התאוששות בשוק העבודה ובשוקי ההון; אלה הביאו לעצירת ההתדרדרות בכושר ההחזר של הלווים ולשיפור במצבם. התפתחות זו באה לידי ביטוי גם בענפים שספגו מכה קשה בעקבות המשבר – הנדל"ן, היהלומים והאשראי הממונף. עם זאת, רמת הסיכון הגלומה בענפים אלו עדיין גבוהה.

ב-2009 הגיעה אחת החברות הגדולות בישראל למצב שבו לא היה ביכולתה לפרוע את חובותיה במועד. אך פגיעתו של אירוע זה הייתה מצומצמת בלבד, ולא סיכנה את יציבותה של מערכת הבנקאות; זאת, בין היתר, הודות למגבלות הפיקוחיות החלות על חבות של לווה וקבוצת לווים.

השנה התכווץ תיק האשראי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, לראשונה מזה חמש שנים, בשל צמצום האשראי למגזר העסקי; זאת על רקע ירידה בביקושים לאשראי בנקאי, מדיניות אשראי זהירה של הבנקים בעקבות המשבר והתחדשות הגיוסים בשוק האשראי החוץ-בנקאי. ירידת האשראי העסקי קווצה בחלקה על ידי התרחבות של האשראי למשקי הבית, ובפרט של האשראי לדיור – שינויים שהשפיעו לחיוב על פיזור האשראי בין הלווים והביאו לשיפור בריכוזיות תיק האשראי. במקביל להתכווצות האשראי גדל היקפם של נכסים פחות מסוכנים – מזומנים, פיקדונות בבנקים ואג"ח ממשלתיות – התפתחות ששינתה את הרכב תיק הנכסים של הבנקים וצמצמה את סך נכסי הסיכון שלהם.

בד בבד עם ההתאוששות בשווקים הפיננסיים פחתה בהם התנודתיות (בשיעורי הריבית, במניות ובשער החליפין), דבר שפועל לירידה של חשיפת הבנקים לסיכוני שוק.

רמת הנזילות של המערכת הבנקאית עלתה, הודות לשורת צעדים שנקט בנק ישראל – בהם רכישה של איגרות חוב ממשלתיות ומטבע חוץ. מדיניות מרחיבה זו

הזרימה לשוק נזילות, אשר נספגה באמצעות פיקדונות מוניטריים, ואלה הגדילו במידה ניכרת את הנכסים הנזילים של הבנקים.

אחד הלקחים המרכזיים מהמשבר היה הכרה בחשיבותו הרבה של ממשל תאגידי נאות ואפקטיבי במיוחד בתאגידים בנקאיים. הפיקוח על הבנקים נקט פעולות לחיזוק מסגרות הממשל התאגידי בבנקים, כחלק מאימוץ הנדבך השני של באזל II והטמעת תקנים בין-לאומיים מקובלים אחרים.

במהלך 2009 נכנסה מערכת הבנקאות בישראל לתהליך הטמעת ההמלצות הבין-לאומיות של ועדת באזל למדידת הון ולתקני הון (באזל II), שהן תוצר של תפיסה חדשה ומתקדמת בניהול הסיכונים ובהקצאת ההון. מדצמבר 2009 נדרשו הבנקים להקצות הון בהתאם להוראת השעה "מסגרת עבודה למדידה והלימות הון". כחלק ממילוי הוראה זו הם הקצו השנה, לראשונה, הון בגין הסיכון התפעולי.

בשנת 2009 המשיכו הבנקים לפעול להגדלת יחס הלימות הונם, בהתאם להנחיית המפקח על הבנקים בדבר יעד הלימות הון של 12%; זאת כחלק מהתובנות והלקחים הראשונים שהופקו בארץ ובעולם מן המשבר ועל אף תנאי הרקע הקשים של המשק. במסגרת זו נקט הפיקוח על הבנקים שורה של צעדים שפעלו לחיזוק הלימות ההון במערכת הבנקאות, וביניהם הנחיות שמנעו בפועל חלוקת דיבידנדים לבעלי המניות. מדיניות פיקוח זו, ועמה מאמציהם של הבנקים להגיע ליעד ההון, הובילו לשיפור ניכר ביחס הלימות ההון, והוא הגיע השנה לרמות שיא של 13.7% במונחי באזל I ו-13.6% במונחי באזל II. התפתחות חיובית זו נבעה מהתרחבות בסיס ההון, תוך גידול ניכר של ההון מרובד 1, המבטא שיפור באיכות ההון, וירידה בנכסי הסיכון. במסגרת תהליך הפקת הלקחים מהמשבר פעלו מרבית המדינות השנה להגדלת בסיס ההון של הבנקים ואיכותו, כדי שהוא יהווה כרית לספיגת הפסדים גבוהים מהצפוי. בעקבות זאת השתפר במידה ניכרת יחס הלימות ההון במערכות הבנקאות בעולם, וכן בישראל, ומערכת הבנקאות הישראלית הציגה, לראשונה, יחס שאינו נופל מהמקובל בעולם.

1. סיכון האשראי

סיכון האשראי הוא הסיכון המרכזי מבין הסיכונים הפיננסיים שבנק נחשף להם בפעילותו. סיכון תיק האשראי של בנק מושפע מהיקף האשראי, מאיכות תיק האשראי ומרמת הפיזור של התיק; ככל שהוא מפוזר יותר, הסיכון קטן יותר. על סיכון התיק משפיע גם "סיכון המדינה" (country risk), שיכול לבטא סיכון פוליטי וסיכון העברה (transfer risk)¹.

¹ הנגרם מאי יכולת לפרוע את ההלוואה באותו מטבע.

לוח ג'-1

מדרגים לסיכונים והלימות ההון במערכת הבנקאית, דצמבר 2001 עד דצמבר 2009

משקל יתרת ההפרשה													
ההון העצמי ² לסך הנכסים (אחוזים)	ההון (אחוזים)	28.3	8.8	1.7	0.85	0.8	0.8	0.8	2001				
לחובות מסופקים בסך האשראי המאוני ללווים בעייתיים, בתוספת יתרת ההפרשה לחובות מסופקים (אחוזים)	משקל האשראי המאוני ללווים בעייתיים בסך האשראי לצבור (אחוזים)	משקל האשראי שאינו נושא הכנסה בסך האשראי לצבור (אחוזים)	יחס ההוצאה השנתית בגין ההפרשה לחובות מסופקים בסך האשראי המאוני, מוכפל ב-100 (אחוזים)	פעור התשואות הממוצע בין אג"ח של הבנקים לאג"ח ממשלתיים	יחס ערך השוק לערך בספרים <i>MV/BV</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
5.11	9.90	30.1	10.1	2.5	1.32	0.8	0.7	0.8	2002				
5.52	10.32	32.6	10.5	2.6	1.12	0.8	0.8	1.0	2003				
5.71	10.73	34.2	10.6	2.5	0.90	0.8	0.8	1.4	2004				
5.72	10.67	37.1	9.5	2.3	0.69	0.7	0.7	1.3	2005				
6.04	10.82	39.3	8.4	2.0	0.52	0.6	0.6	1.2	2006				
6.25	10.96	44.3	6.1	1.4	0.28	1.1	1.1	0.6	2007				
5.87	11.16	40.0	7.0	1.5	0.72	1.9	1.9	1.1	2008				
6.43	*13.69	43.5	6.6	1.4	0.75	1.7	1.7	1.1	2009				
***13.61													

(1) כולל את האשראי שאינו נושא הכנסה, האשראי שאורגן מחדש, האשראי המיועד לארגון מחדש, האשראי בפנינור זמני והאשראי בהשגחה מיוחדת.

(2) כולל את הנוכחיות של בעלי מניות, האשראי שמועמד למינוי, האשראי שמועמד למינוי, האשראי שמועמד למינוי.

* ממוצע ברתאם לכללי באול I.

** ממוצע ברתאם לכללי באול II.

המקור: דוחות כספיים לצבור נתוני החשיבה למידע ולסיכונים.

בסעיף זה נסקור את השינויים שהתרחשו בתמהיל הנכסים של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות במהלך השנה; נבחן את ההתפתחויות בהרכב תיק האשראי הכולל של הקבוצות; ננתח את איכות התיק, תוך התייחסות למצבן הפיננסי של החברות בישראל ושל משקי הבית ונבחן את ריכוזיותו, תוך התייחסות לפיזור האשראי בין ענפי המשק ובין הלווים השונים.

במהלך 2009 ירד בהדרגה סיכון האשראי של הבנקים, ירידה שהקיפה את כל שלושת רכיביו – איכות האשראי, היקפו וריכוזיותו. איכות תיק האשראי השתפרה הודות להתרחבות מחודשת של הפעילות הריאלית במשק הישראלי לצד ההתאוששות בשוק העבודה ובשוקי ההון, שהביאו לעצירת ההתדרדרות בכושר ההחזר של הלווים ולשיפור במצבם. השתפר גם מצבם של ענפים שנפגעו קשות מהמשבר – הנדל"ן והיהלומים – וכן האשראי הממונף, אך רמת הסיכון הגלומה בהם עדיין גבוהה. כן הוטב מצבם של משקי הבית, עם עליית ערכו של תיק הנכסים הפיננסיים של הציבור והשיפור בשוק העבודה במחצית השנייה של השנה.

ב-2009 התכווץ היקף תיק האשראי של מערכת הבנקאות – לראשונה לאחר חמש שנים של התרחבות – ויחס האשראי המאוני לתוצר ירד. התפתחות זו מצביעה על ירידה בסיכון האשראי, שכן התוצר מבטא את כושר הפירעון של הלווים. הירידה באשראי נבעה מצמצום האשראי הניתן למגזר העסקי, על רקע ירידת הביקושים לאשראי בנקאי, מדיניות אשראי זהירה של הבנקים בעקבות המשבר והתחדשות הגיוסים בשוק האשראי החוץ-בנקאי. צמצום זה קוּוּז בחלקו על ידי התרחבות האשראי למשקי בית, ובפרט לדירור – התפתחויות שהשפיעו לחיוב על פיזור האשראי בין הלווים והביאו להטבה בריכוזיות תיק האשראי. במקביל לירידה באשראי גדל חלקם של נכסים המאופיינים בסיכון נמוך – מזומנים, פיקדונות בבנקים ואג"ח ממשלתיות – וסך נכסי הסיכון של הבנקים פחת.

א. הרכב תיק הנכסים

במהלך השנה הנסקרת השתנה הרכב תיק הנכסים של הבנקים, שינוי שהביא לירידה בסך נכסי הסיכון שלהם: ירידה של חלק האשראי העסקי, המאופיין בסיכון גבוה ועלייה של חלק הנכסים המאופיינים בסיכון נמוך – מזומנים, פיקדונות בבנקים ואג"ח ממשלתיות². הרקע לירידת האשראי העסקי היה ירידה של הביקושים לאשראי, בגלל מתינותה של הצמיחה ואי-הוודאות הכלכלית, מדיניות אשראי זהירה של הבנקים לנוכח המשבר, התחדשות הגיוסים בשוק האשראי החוץ-בנקאי ופירעונות אשראי של שתי קבוצות לווי גדולות. השינויים בתיק הנכסים באו לידי ביטוי בהטבה ניכרת ביחס שבין סך רכיבי הסיכון לבין סך הרכיבים, יחס המשקף את מידת הסיכון שבתמהיל הנכסים (לוח ג'-2). המעבר לגישה הסטנדרטית באמידת סיכון האשראי, על פי באזל II, הביא לירידה של יחס זה, מפני השינוי במשקלות הסיכון של הנכסים (לוח ג'-2).

² להרחבה ראו פרק א'.

לוח ג'-2

מדדים לאיכות תיק האשראי לציבור של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2003 עד 2009

השנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי-טפחות	הבינלאומי	חמש הקבוצות
2003	0.685	0.711	0.581	0.645	0.654	0.669
2004	0.674	0.714	0.588	0.670	0.617	0.667
2005	0.679	0.719	0.600	0.673	0.614	0.673
2006	0.670	0.722	0.598	0.666	0.613	0.669
2007	0.690	0.728	0.619	0.682	0.588	0.680
2008	0.695	0.723	0.648	0.669	0.591	0.683
*2009	0.642	0.679	0.606	0.671	0.544	0.641
**2009	0.604	0.632	0.594	0.543	0.497	0.594
2003	9.8	11.3	11.7	7.7	12.3	10.5
2004	10.7	11.5	10.2	6.5	12.7	10.6
2005	9.7	9.9	9.0	6.8	11.9	9.5
2006	9.8	8.5	7.8	6.0	7.6	8.4
2007	6.5	6.4	6.3	5.0	5.1	6.1
2008	8.5	6.1	7.0	6.7	5.9	7.0
2009	7.8	6.4	7.3	4.9	4.8	6.6
2003	2.3	2.9	3.8	1.4	2.5	2.6
2004	1.5	3.2	3.5	1.4	3.3	2.5
2005	1.3	2.9	3.1	1.5	2.7	2.3
2006	1.4	2.4	2.8	1.4	1.6	2.0
2007	0.8	1.8	2.2	1.3	1.2	1.4
2008	0.9	1.8	2.0	1.3	1.2	1.5
2009	0.9	1.8	1.9	1.0	1.1	1.4
2003	1.11	1.27	1.11	0.50	1.34	1.12
2004	0.87	0.93	1.08	0.56	0.99	0.90
2005	0.79	0.66	0.79	0.45	0.62	0.69
2006	0.51	0.53	0.63	0.44	0.42	0.52
2007	0.21	0.25	0.44	0.31	0.33	0.28
2008	1.01	0.68	0.67	0.44	0.39	0.72
2009	0.74	0.94	0.87	0.39	0.44	0.75
2003	31.7	33.3	36.6	31.9	25.6	32.6
2004	30.8	34.7	40.5	37.1	29.9	34.2
2005	34.6	38.2	42.8	37.4	30.8	37.1
2006	33.6	41.0	46.4	40.4	41.2	39.3
2007	40.4	44.5	48.1	43.9	50.1	44.3
2008	35.3	44.0	43.4	34.8	44.2	40.0
2009	40.2	45.6	44.2	42.1	50.1	43.5

(1) סך רכיבי הסיכון הוא סך הנכסים (מאזניים וחוק-מאזניים), המשוקללים במשקלות הסיכון. סך הרכיבים הוא סך הנכסים (מאזניים וחוק-מאזניים), ללא שקלול הסיכון.

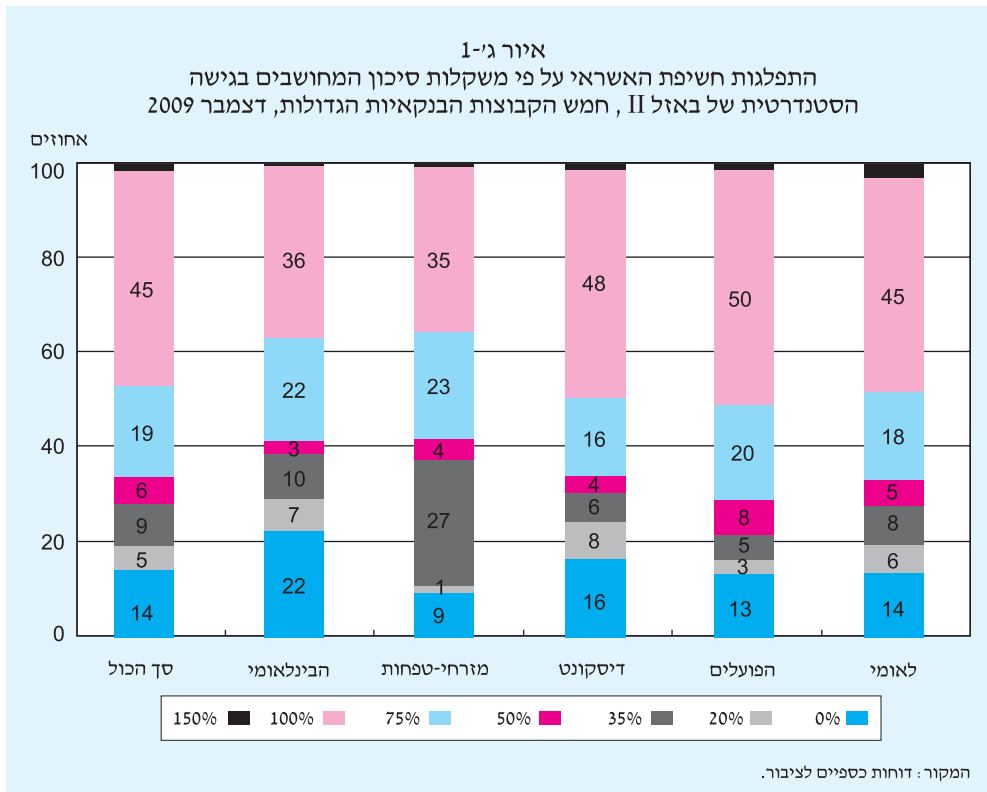
(2) כולל את האשראי שאינו נושא הכנסה, האשראי שאורגן מחדש, האשראי המיועד לארגון מחדש, האשראי בפיגור זמני והאשראי בהשגחה מיוחדת.

* נכסי הסיכון מחושבים בהתאם לכללי באזל I.

** נכסי הסיכון מחושבים בהתאם לכללי באזל II.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

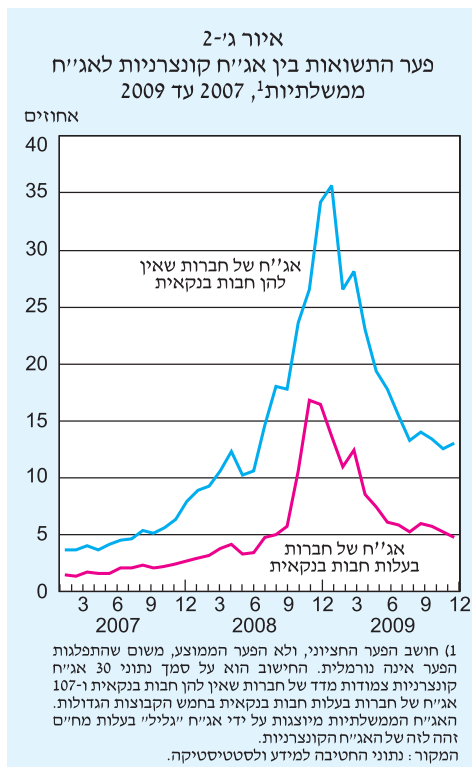
בחינה של התפלגות חשיפת האשראי לפי משקלות הסיכון החדשים (באזל II) מעלה כי 45% מסיכון האשראי של מערכת הבנקאות, שמרביתו אשראי לתאגידים³, משוקלל במשקל סיכון של 100%, וכ-28% – בסיכון שבין 0% ל-35%, בעיקר אשראי לממשלות והלוואות לדיור (איור ג'-1). בולטת ההיטרוגניות בין הבנקים בהתפלגות חשיפת האשראי לפי משקלות הסיכון, תוצאת ההבדלים בהרכב נכסיהם: בקבוצות "מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי" חלקם של הנכסים המשוקללים במשקלות סיכון שבין 0% ל-35% גבוה יחסית לקבוצות האחרות; זאת משום שקבוצת "מזרחי-טפחות" מאופיינת בשיעור גבוה של אשראי לדיור, וקבוצת "הבינלאומי" – בשיעור גבוה של מזומנים, פיקדונות בבנקים ונוסטרו של ממשלות ובנקים.

³ מרבית חשיפות האשראי לתאגידים אינן מדורגות ומשוקללות במשקל 100%.

ב. היקף האשראי⁴

בשנת 2009 התכווץ היקף תיק האשראי⁵ של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בשיעור של 6%, לראשונה לאחר חמש שנים שבהן הוא גדל בממוצע שנתי בכ-8%. הירידה בתיק הקיפה הן את האשראי החוץ-מאזני⁶ (-12%)⁷ והן את האשראי המאזני⁸ (-3%), והיא תוצאה של צמצום האשראי הניתן למגזר העסקי (-8%)⁹. התכווצות האשראי העסקי קווצה בהתרחבות ניכרת של האשראי המאזני לאנשים פרטיים (10%) – בעיקר של האשראי לדיוור (13%), עקב הריבית הנמוכה במשק ועליית הסיכונים הגלומים בנכסים הפיננסיים, אך גם באשראי שלא לדיוור (7%), עם ההתאוששות של משקי הבית.

היקף האשראי התכווץ, בעוד שרמת התוצר המקומי הגולמי נותרה ללא שינוי מהותי – התפתחות המבטאת ירידה בסיכון תיק האשראי. נוסף על כך ירד במידה ניכרת היחס בין האשראי לבסיס ההון, שנועד לספוג את הפסדי הבנקים, וביניהם את ההפסדים בגין סיכון האשראי.

ג. איכות האשראי

בשנת 2008 התדרדרה איכות תיק האשראי הבנקאי, בעטיין של השלכות המשבר האחרון. במהלך 2009 לא נרשמה הרעה נוספת באיכות התיק, ונראה כי לקראת סוף השנה, בעקבות התאוששות המשק מהמשבר, אף הסתמנה הטבה מסוימת, שהתבטאה במדדים מהדוחות הכספיים ומשוק ההון.

במהלך השנה נרשמה התאוששות ניכרת בשוק ההון המקומי¹⁰, שהביאה להטבה במצב הלווים, שהמניות הן חלק מהותי

⁴ היקף האשראי כולל את סיכון האשראי המאזני ואת סיכון האשראי החוץ-מאזני, על פי הדיווח על סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי המשק בתוספת ו' לדוחות הכספיים.

⁵ המאזני והחוץ-מאזני.

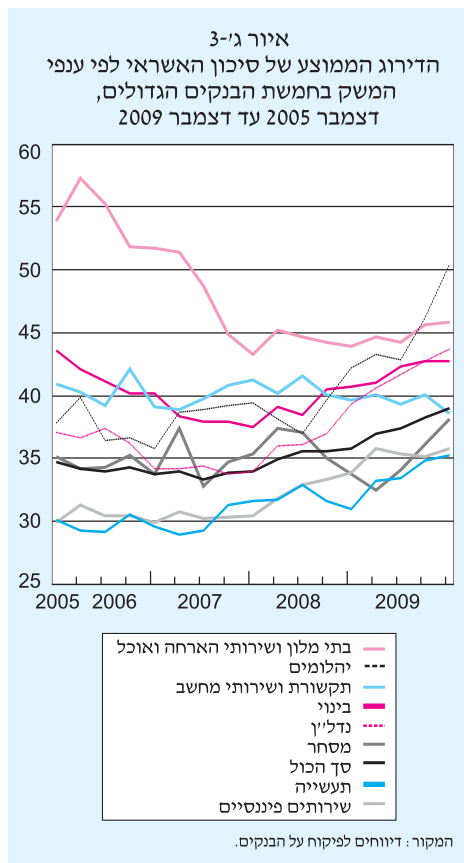
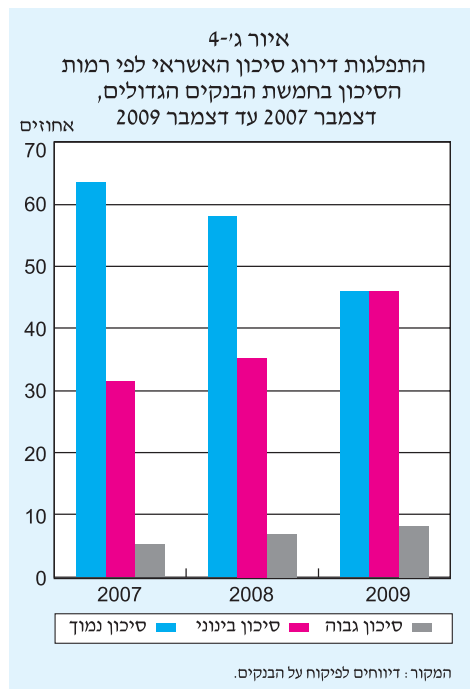
⁶ הירידה באשראי החוץ-מאזני מיוחסת בעיקר לצמצום מסגרות אשראי שלא נוצלו בקבוצות "הפועלים" ו"הבינלאומיים". שינויים אלה התרחשו בגין רקע המעבר לכללי באול II, שלפיהם נדרשת הקצאת הון בגין מסגרות אשראי לא מנוצלות.

⁷ להרחבה ראו פרק א'.

⁸ כולל את האשראי לציבור ואת השקעות הציבור באיגרות חוב.

⁹ ראו סעיף 1.א.

¹⁰ עלייה של 65% במדד ת"א 25 מתחילת השנה.

מעריך נכסיהם. בתקופה זו נרשמו ירידות חדות בפערי התשואות שבין איגרות החוב הקונצרניות לאיגרות החוב הממשלתיות – ירידות המבטאות ירידה בסיכון החברות (איור ג'2). יש לציין כי סיכון האשראי בקרב חברות בעלות חבות בנקאית מהותית¹¹ שהנפיקו איגרות חוב בבורסה לניירות ערך בתל אביב נמוך מזה של חברות שהנפיקו איגרות חוב ואין להן חבות בנקאית מהותית. הסיבה לכך נעוצה, להערכתנו, במערכת המפותחת לניטור ולהערכה של אשראי בבנקים; מעקב זה מתנהל בזירות ובשמרנות, תוך בחינת הביטחונות של הלקוח, כושר ההחזר שלו ואיתנותו הפיננסית. היחס שבין ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים בסך האשראי לציבור עמד על כ-0.7% – בדומה לרמה שנרשמה בדצמבר 2008, אולם בדיקת התפתחותו של היחס¹² על פני השנה מלמדת כי ברביע האחרון של 2009 נבלמה עלייתו, והוא אף ירד ביחס לרמה של דצמבר 2008 – בשיא המשבר (לוח ג'2).

¹¹ מעל 20,000 ש"ח.

¹² היחס שבין ההוצאה הרבעונית בגין הפרשה לחובות מסופקים לסך האשראי לציבור, במונחים שנתיים.

לוח ג'–3

התפלגות האשראי הבעייתי לרכיביו, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2007 עד 2009
(מיליוני ש"ח)

חמש הקבוצות	הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
9,180	662	934	2,230	3,750	1,604	2007	חובות שאינם נושאים הכנסה
10,325	713	1,145	2,347	4,108	2,012	2008	
9,564	643	908	2,191	3,976	1,846	2009	
3,209	281	185	278	1,536	929	2007	חובות שאורגנו מחדש
2,137	324	194	366	848	405	2008	
4,283	215	1,079	1,543	767	679	2009	
458	2	2	33	338	85	2007	חובות מיועדים לארגון-מחדש
2,983	3	307	231	1,884	558	2008	
3,247	26	126	266	2,419	410	2009	
3,514	172	1,027	387	1,164	764	2007	חובות בפיגור זמני
3,284	153	1,034	832	703	562	2008	
2,871	106	746	670	765	584	2009	
22,678	1,696	1,582	3,521	6,261	9,618	2007	חובות בהשגחה מיוחדת
30,752	2,430	3,275	4,427	6,075	14,545	2008	
25,688	1,928	1,766	3,721	5,924	12,349	2009	
10,171	401	120	893	4,085	4,672	2007	מזה: חובות שבגינם קיימת הפרשה ספציפית
12,897	301	682	622	3,919	7,373	2008	
11,789	240	50	980	4,206	6,313	2009	
1,987	107	670	188	499	523	2007	מזה: אשראי לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור
1,858	100	615	178	460	505	2008	
1,662	125	539	156	453	389	2009	
39,039	2,811	3,730	6,449	13,049	13,000	2007	האשראי המאזני ללווים בעייתיים
49,481	3,623	5,955	8,203	13,618	18,082	2008	
45,653	2,918	4,625	8,391	13,851	15,868	2009	
5,859	255	616	1,038	1,512	2,438	2007	סיכון האשראי החוץ-מאזני בגין לוויים בעייתיים
8,229	407	941	1,359	2,040	3,482	2008	
7,532	315	688	873	2,591	3,065	2009	

לוח ג'–3 (המשך)

התפלגות האשראי הבעייתי לרכיביו, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2007 עד 2009
(מיליוני ש"ח)

חמש הקבוצות	מזרחי-טפחות הבינלאומי	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
564	14	0	21	525	4	2007
966	38	0	64	358	506	2008
870	31	0	12	144	683	2009
55	0	0	22	1	32	2007
833	0	0	209	12	612	2008
285	0	0	24	9	252	2009
45,517	3,080	4,346	7,530	15,087	15,474	2007
59,509	4,068	6,896	9,835	16,028	22,682	2008
54,340	3,264	5,313	9,300	16,595	19,868	2009
0	0	0	0	0	0	2007
295	0	124	6	57	108	2008
284	0	42	11	41	190	2009
45,517	3,080	4,346	7,530	15,087	15,474	2007
59,804	4,068	7,020	9,841	16,085	22,790	2008
54,624	3,264	5,355	9,311	16,636	20,058	2009

המקור: דוחות כספיים לציבור.

היחס שבין ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים לרווח מפעולות מימון לפני הפרשה ירד במהלך השנה לעומת שנת 2008, וזאת הודות לשיפור משמעותי שחל ברווחי המימון של הבנקים, בעוד שההפרשות נותרו ללא שינוי מהותי. במשבר האחרון עמד יחס זה על 28% בלבד, לעומת 42% בשיאו של המשבר הקודם, בשנת 2002. יש לציין כי גם ברמת השיא, שנרשמה ב-2002, הייתה לבנקים יכולת לספוג את ההפרשות ללא פגיעה בהון.

כחלק מניתוח איכות האשראי בחנו גם את דירוגי האשראי שקבעו חמשת הבנקים הגדולים¹³ לחברות שיתרת סיכון האשראי שלהן גבוהה מ-20 מיליוני ש"ח, חברות שהאשראי אשר ניתן להן הוא כ-70% מסך סיכון האשראי העסקי¹⁴. ניתוח לווים אלה

¹³ התאגידים הבנקאיים מדרגים את סיכון האשראי של חברות שיתרת חבותן גבוהה מ-20 מיליוני ש"ח במסגרת דיווחים לפיקוח על הבנקים. מאחר שסולמות הדירוג המדווחים על ידי הבנקים נבדלים ביניהם, בנינו, לצורך סקירה זו, סולם דירוג אחיד לכל חמשת הבנקים הגדולים, שערכיו נעים בין 0 ל-100 (דירוגי האשראי 0-36 מציינים סיכון נמוך, 37-57 מציינים סיכון בינוני, ו-58-100 – סיכון גבוה); ככל שהערך המדווח נמוך יותר, איכות האשראי של החברה גבוהה יותר.

¹⁴ סיכון האשראי הכולל למעט האשראי לאנשים פרטיים.

לוח ג'-4

התפלגות יתרת האשראי הכולל לציבור ויתרת האשראי המאוני לפי ענפי המשק, המש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2008 ו-2009

סיכון האשראי המאוני ²										סיכון האשראי הכולל לציבור ¹			
יחס ההוצאה בגין התפרשה לחובות בסופקום באשראי המאוני	משקל האשראי הנעיתי בסך האשראי המאוני		השינויים באשראי		ההתפלגות		היתרה		ענפי המשק	ההתפלגות		היתרה	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008		2009	2008	2009	2008
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)
0.98	-2.26	8.0	8.5	-11.68	0.7	0.8	5,309	6,011	0.6	0.7	6,779	7,606	הקלאות
1.35	1.71	10.8	11.4	-12.08	9.1	10.1	65,244	74,210	10.7	11.2	116,219	129,151	תעשייה
1.09	1.05	15.9	17.9	-1.76	14.2	14.1	101,700	103,525	15.3	14.1	165,766	163,222	בינוי ונדל"ן ³
0.04	0.08	0.4	0.9	-11.98	0.6	0.7	4,549	5,168	0.8	0.8	8,227	9,665	השכל ופינ ⁴
0.59	0.41	6.5	5.3	-10.71	6.0	6.6	43,251	48,439	5.6	5.9	60,842	68,321	מסחר
0.77	0.32	28.9	29.9	-5.97	1.6	1.7	11,623	12,361	1.2	1.3	13,285	15,317	תעבורה ואחסנה
0.47	0.68	9.5	5.8	-12.44	2.0	2.2	14,214	16,234	1.7	1.9	18,952	21,730	תקשורת ושירותי מחשב
2.04	1.02	11.3	12.0	-4.87	1.8	1.9	13,062	13,730	2.2	1.8	24,200	21,201	שירותים פיננסיים
0.75	1.00	8.3	10.0	-11.47	8.0	8.7	57,037	64,424	9.5	9.8	102,772	112,994	שירותים עסקיים אחרים
0.85	0.78	4.1	4.5	-9.40	3.7	3.9	26,317	29,046	3.5	3.5	37,871	39,910	שירותים ציבוריים וקהלתיים
0.16	0.18	5.7	6.4	2.51	2.3	2.2	16,477	16,074	1.9	1.9	20,674	21,567	אנשים פרטיים
0.40	0.39	2.6	3.2	10.45	36.1	31.8	258,912	234,425	33.5	32.9	363,043	379,186	מזה: הלוואות לדירור
-0.01	0.12	2.1	2.7	12.69	22.3	19.3	159,750	141,762	15.4	12.9	166,771	148,473	הלוואות שלא לדירור
1.05	0.79	3.4	3.9	7.01	13.8	12.6	99,162	92,663	18.1	20.0	196,272	230,713	פעילות לזימן בחו"ל
0.73	0.43	8.2	6.2	-11.59	13.9	15.3	99,610	112,667	13.5	14.2	146,163	163,903	
0.72	0.68	7.6	8.1	-2.58	100.0	100.0	717,305	736,314	100.0	100.0	1,084,793	1,153,773	סך הכול
0.00	-0.02	2.1	3.1	-0.52	1.2	1.1	8,370	8,414	0.8	0.8	8,936	9,051	רשויות מקומיות

- (1) כולל את יתרת האשראי לציבור, את ההשקעה בא"ח של הצבור, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים ואת סיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-לאזניים כפי שחושב לצורך מנגנון תחנות חוב של הצבור.
- (2) כולל השקעות באגרות חוב של הצבור.
- (3) נתוני העסק אינם מחושבים בהתאם למגבלת הריכוזיות הענפית.
- (4) בתי מלון, שירותי אוכל והארח.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

מצביע על מגמת ירידה באיכות האשראי, שהחלה עם פרוץ המשבר בדצמבר 2007 והחריפה מעט במהלך 2009 (איור ג'–3). ההרעה בדירוגי האשראי באה לידי ביטוי כמעט בכל ענפי המשק, בפרט בענפים שנפגעו מהמשבר. היא משתקפת גם בירידה של משקל הלווים בעלי סיכון נמוך, ובמקביל – בעלייה של משקל הלווים בעלי סיכון בינוני וגבוה¹⁵ (איור ג'–4).

ד. איכות תיק האשראי לפי ענפי המשק ומגזר משקי הבית¹⁶
השפעתו של המשבר הגלובלי על סיכון האשראי במערכת הבנקאות בישראל הייתה דומיננטית בעיקר בענף הנדל"ן ובענף השירותים הפיננסיים, שעמדו במוקד המשבר העולמי; בענף היהלומים, שנפגע מירידת הביקושים והצריכה העולמית; ובאשראי הממונף, שנפגע מן הירידות בשוקי ההון. ההתאוששות של הפעילות הכלכלית הריאלית במשק הישראלי החל מהרביע השני של 2009 ועליות השערים התלולות בשווקים הפיננסיים הביאו לעצירה של ההתדרדרות בכושר ההחזר של הלווים, ומצבם החל להשתפר, אולם רמת הסיכון של ענפים אלו נותרה גבוהה.

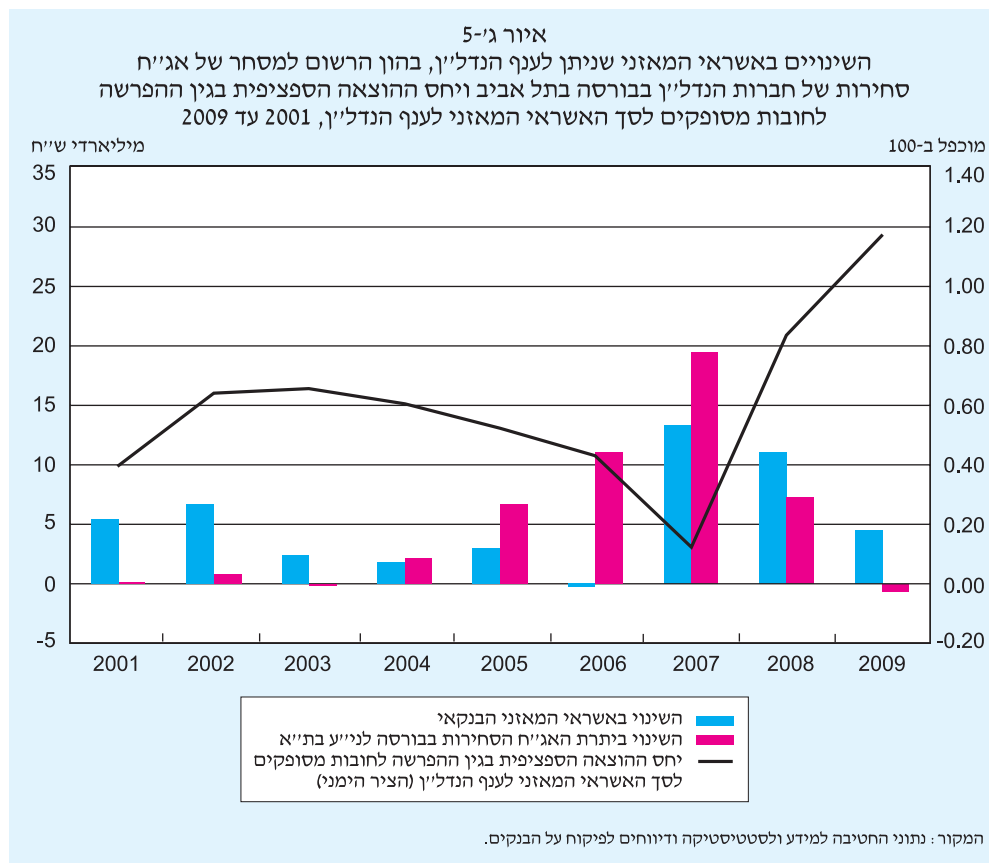
(1) ענף הנדל"ן

הסיכון בענף הנדל"ן עלה בעיקר בקרב לוויים שהשקיעו בנדל"ן בחו"ל ונפגעו מהתפוצצות בועת הנדל"ן בשווקים בעולם. יכולתם המוגבלת של לוויים הממומנים דרך שוק ההון למחזר את החוב, על רקע התנאים הקשים בשוק זה ומצוקת האשראי הגלובלית, אף החריפה את מצבם. לוויים אלה מאופיינים ברמת חוב גבוהה, ובשנים הקרובות הם עומדים בפני פירעונות של איגרות החוב; לחלקם אין מקור לסילוק החוב, ויכולתם לגייס חוב אחר במקומן מוגבלת. במהלך שנת 2009 הנפקות האג"ח של חברות מהענף אמנם התחדשו בהדרגה¹⁷, אולם דפוס ההנפקות השתנה: החברות שגייסו חוב היו חברות שאיגרות החוב שלהן נסחרות בתשואות נמוכות, כלומר חברות איתנות בעלות סיכון נמוך, ואילו החברות המסוכנות לא הצליחו לגייס מימון דרך שוק ההון. העלייה ברמת הסיכון של חברות מענף הנדל"ן, שהחלה בשנת 2008, באה לידי ביטוי במדדים חשבונאיים המחושבים על בסיס נתוני הדוחות הכספיים ובאינדיקטורים משוק ההון: יחס ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים לסך האשראי המאזני לענף עלה בשנתיים האחרונות בשיעור חד והגיע בדצמבר 2009 ל-1.2% (איור ג'–5); דירוג סיכון האשראי המתקבל מדיווחים לפיקוח על הבנקים הצביע על מגמה של עלייה בסיכון החברות משנת 2008 (איור ג'–3); פרמיית הסיכון של איגרות החוב של חברות הנדל"ן נותרה ברמה גבוהה למרות התכווצות המירווחים בשוק האג"ח במהלך 2009, ואיגרות החוב של כמחצית מהחברות בענף נסחרו בסוף השנה בתשואה גבוהה מ-10%. עדות נוספת להתדרדרות באיתנותן של החברות ניתן

¹⁵ לוויים שהסתברותם להגיע למצב של כשל גבוהה.

¹⁶ ניתוח האשראי לענפי המשק בסעיף זה כולל הן את האשראי הניתן בגין פעילות לוויים בישראל והן את האשראי הניתן בגין פעילות לוויים בחו"ל (בשונה מהמוצג בלוח ג'–4), למעט מגזר משקי הבית, הכולל את פעילות הלוויים בישראל בלבד.

¹⁷ בגלל המשבר ההנפקות של חברות מענף הנדל"ן נעצרו כליל.

למצוא בהפחתות הדירוג של איגרות החוב של חברות מהענף, שבוצעו במהלך השנה על ידי חברות דירוג חיצוניות. לאחר שנתיים רצופות שבהן האשראי המאזני לענף הנדל"ן צמח בשיעור שנתי ממוצע של 23%, וחרף רמת הסיכון הגבוהה בענף, המשיך היקף האשראי להתרחב השנה, כך שסך האשראי המאזני לענף גדל בשיעור של 6%, ומשקלו בסך האשראי המאזני עמד בסוף 2009 על כ-11%. מניתוח התפתחות סיכון האשראי של לוויים אלה על בסיס רבעוני עולה, כי השיפור שחל בשווקים הפיננסיים במהלך השנה, אשר סלל מחדש בפני חלק מחברות הנדל"ן את הדרך לגיוס אשראי חוץ-בנקאי, ותהליך ההתאוששות האיטי, שהחל במחצית השנייה של 2009 ברוב מדינות העולם, הביאו להטבה במצבם של הלוויים לקראת סוף השנה. עם זאת, כאמור, רמת הסיכון שלהם נותרה גבוהה.

(2) ענף הבנייה

במהלך 2009 לא חל שינוי מהותי ביחס ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים לסך האשראי המאזני לענף הבנייה, והוא עמד על 0.8%; זאת לעומת רמת שיא של 2.2% בשנים 2004–2005, שבהן הענף היה שרוי בקיפאון. ענף הבנייה

למגורים הושפע השנה מעליית מחירי הדירות, והתאפיין בגידול של רכישת דירות להשקעה. המחירים עלו לאחר כעשור של ירידה בערך הריאלי של הדירות. ואולם במקרה של ירידת מחירים חדה יעלה הסיכון במגזר, ותידרש הגדלה של ההפרשות בגינו. (להרחבה ראו סעיף 6.) התרחבות היקפי הפעילות של קבוצות הרכישה, עד כדי הפיכתם לרכיב משמעותי בתחום של התחלות הבנייה למגורים, הדגישה את הסיכונים הכרוכים בהעמדת אשראי הן לחברי הקבוצה והן לתאגידים הבנקאיים – למשל: עצירת תשלומים של חלק מחברי הקבוצה, הפוגעת בתזרים המזומנים של הפרויקט, סכסוכים ומחלוקות בתוך הקבוצה והתייקרות של עלויות מעבר למתוכנן. לפיכך קבע המפקח כי החל מהדוחות ליום 30 ביוני 2010 האשראי לקבוצות רכישה בהליך בנייה יסווג עד להשלמת ההליך כחבות של תאגיד בענף הבינוי והנדל"ן וישוקלל בשיעור של 100% בחישוב הלימות ההון.

(3) ענף היהלומים

השלכות המשבר העולמי על ענף היהלומים בישראל היו קשות, משום שירידת הביקושים והצריכה העולמית כיווצה את היקף הפעילות והרווחיות בענף. לישראל חלק מרכזי בפעילות ענף היהלומים בעולם; לכן עוצמת פגיעתו של המשבר בענף הייתה קשה, ובאה לידי ביטוי בירידה ניכרת, כ-40%, של הסחר ביהלומים במהלך 2009. בעקבות המשבר בענף היהלומים ועליית רמת הסיכון בו, החלו הבנקים לצמצם את חשיפתם לענף, ובמקביל ירד הביקוש לאשראי. התפתחויות אלו הביאו להתכווצות של יתרת האשראי המאזני לענף בשיעור חד של 31%. הגידול הניכר של סיכון ענף היהלומים השתקף בעליית יחס ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים באשראי המאזני לענף מ-1.6% בשנת 2007 ל-3.2% השנה, בגידול משקלם של החובות הבעייתיים בסך האשראי המאזני¹⁸ לכ-16% ובהרעה בדירוג סיכון האשראי של חברות מהענף, כפי שעולה מדיווחים לפיקוח על הבנקים (איור ג'-3).

(4) האשראי הממונף

אשראי נוסף שרמת הסיכון שלו עלתה משמעותית בעטיו של המשבר הוא האשראי הממונף, לרבות אשראי הניתן למימון רכישת אמצעי שליטה בתאגידים. אשראי זה מאופיין בשיעורי מימון גבוהים, יכולת פירעונו מבוססת בעיקרה על התאגיד הנרכש, ולעיתים חלק ממנו אף ניתן ללא זכות חזרה ללווה. במקרים שבהם כושר ההחזר של הלווה נשען על מניות החברה הנרכשת פגיעה בשווי החברה מביאה לשחיקת שווי השוק של הביטחונות ולעלייה של סיכון האשראי. המשבר הפיננסי הגלובלי פגע בלוויים שרמת המינוף שלהם הייתה גבוהה במיוחד – התפתחות שהובילה להכרה בהפסדי אשראי. פגיעה נוספת יוחסה ללוויים שקיבלו מימון נוסף כנגד עליות שווי של אמצעי שליטה, שלאחר מכן התבררו כזמניות. התפנית שהתרחשה בשווקים הפיננסיים במהלך 2009, כאשר ירידות השערים התלוות בבורסה לניירות ערך בתל אביב התחלפו בעליות חדות, והתנודתיות בשווקים פחתה, אמנם הביאה לירידה ברמת הסיכון הטמונה באשראים אלו, אולם הצורך בחיזוק מערך ניהול סיכונים האשראי של

¹⁸ בגין פעילות בארץ ופעילות בחו"ל.

התאגידים עלה. לפיכך דרש המפקח על הבנקים מהתאגידים הבנקאיים¹⁹ לערוך ניתוח מפורט של כושר ההחזר של הלווים, כולל ניתוח רגישות רחב טווח והפעלת מקדמי ביטחון שמרניים וזהירים למניות המשמשות ביטחון לאשראי המיועד לרכישת אמצעי שליטה.

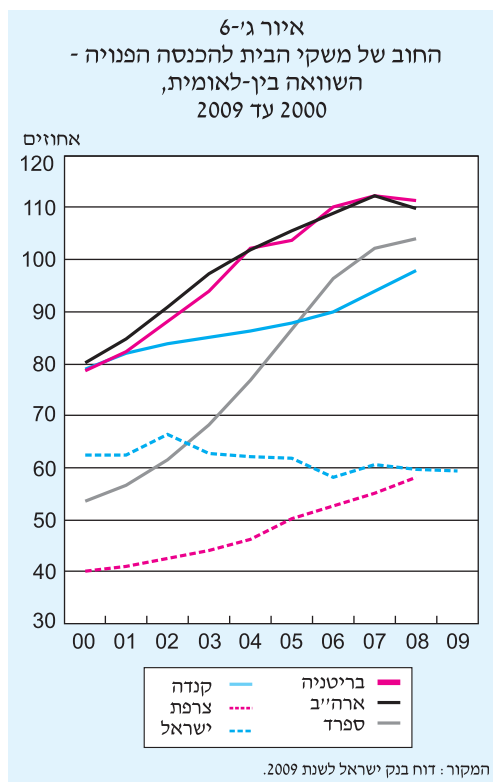
(5) מגזר משקי הבית

יתרת האשראי²⁰ לאנשים פרטיים²¹ גדלה בשנתיים האחרונות במידה ניכרת, והביאה לעליית משקלו בסך תיק האשראי לשיעור של 34% בדצמבר 2009, לעומת 29% בדצמבר 2007 (לוח ג'–5). על אף גידולו המהיר של האשראי, לא השתנה משמעותית נטל החוב, המשמש מדד לכושר הפירעון של הלווים ומשתקף ביחס שבין האשראי המאזני הניתן לאנשים פרטיים לבין ההכנסה הפנויה, והנטל נותר נמוך, יחסית למדינות מערביות אחרות (איור ג'–6). רמתו הנמוכה של נטל החוב נובעת, בין היתר, משיעור החיסכון הגבוה בישראל בהשוואה לעולם.

מפני מאפייניו הייחודיים של האשראי לדיור, מגזר משקי הבית בסעיף זה לא ינותח כמקשה אחת, אלא יפוצל לאשראי לדיור ולאשראי שלא לדיור, כמפורט להלן.

(א) האשראי לדיור

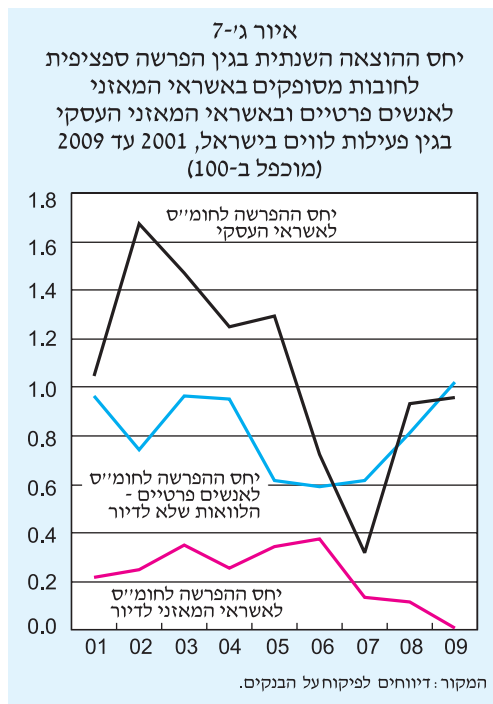
בשנת 2004 החלה מגמה של עלייה ניכרת בהיקף האשראי לדיור, בעקבות הגאות ששררה במשק באותה תקופה. בשנים 2004–2007 התרחב האשראי המאזני לדיור בשיעור שנתי ממוצע של כ-8%, ובשנתיים האחרונות קצב הגידול אף הואץ ל-13%. למרות עלייה זו רמת האשראי לדיור בישראל ביחס להכנסה נותרה נמוכה יחסית למדינות מפותחות אחרות. גידולו של היקף האשראי משנת 2008 נובע מהעלייה הניכרת של מחירי הדירות, שהביאה לגידול של סכומי

¹⁹ ראו נספח ד'–1.

²⁰ כולל את יתרת האשראי לציבור, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים ואת סיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים בגין פעילות של לוויים בישראל, כפי שחושב לצורך מגבלות החבות של לווה. יש לציין כי גידולה של יתרת האשראי הכולל לאנשים פרטיים התבטא הן באשראי המאזני והן באשראי החוץ-מאזני.

²¹ כולל את משקי הבית ואת מגזר הבנקאות הפרטית.

המשכנתה, וכן מהרמה הנמוכה של הריבית ומהמעבר מהשקעות פיננסיות להשקעות ריאליות – בעקבות המשבר הפיננסי – שהביאו לעלייה של מספר ההלוואות שניתנו.

האשראי לדיוור מאופיין ברמת סיכון נמוכה, בהשוואה לאשראי למגזר העסקי ולאשראי הניתן לאנשים פרטיים שלא למטרות דיוור (איור ג-7). הסיבות העיקריות לרמתו הנמוכה יחסית של הסיכון הן פיזור הסיכון בין משקי הבית הרבים והבטוחות העומדות כנגד הלוואות אלה. נוסף על כך, הפסדי האשראי בגין הלוואות לדיוור אינם מאופיינים במחזוריות כמו ההפסדים במגזר העסקי ובאשראי הניתן לאנשים פרטיים שלא למטרות דיוור; ואכן, מעבודות שונות שפורסמו בעולם עולה כי השפעתם של גורמים מקרו-כלכליים על הפסדי האשראי בגין הלוואות לדיוור

היא מוגבלת ביותר, והמשתנים שנמצאו בעלי השפעה מובהקת הם רמת החוב, נטל החוב של משקי הבית (income gearing)²² וההכנסה.

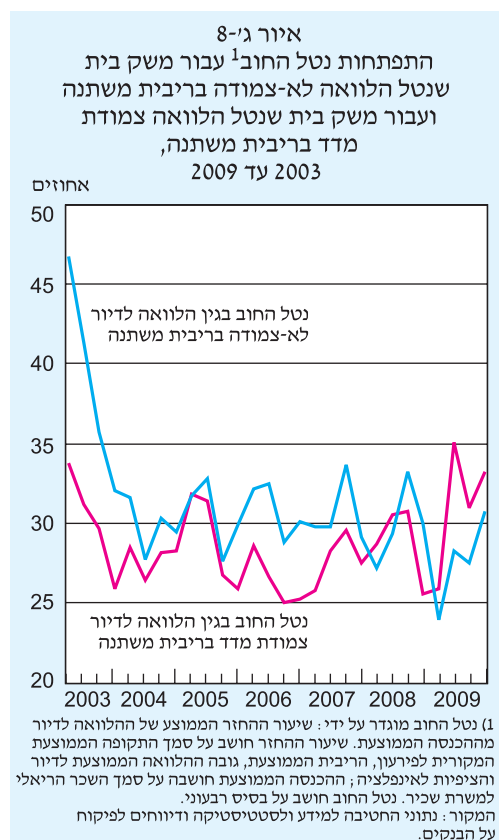
בעקבות החרפת המשבר, בספטמבר 2008, הורדה דרמטית ריבית בנק ישראל, ועמה ירדו הריביות על האשראי לדיוור. הדבר הביא לשינוי בתמהיל ההלוואות לדיוור בריבית משתנה – מעבר ממשכנתאות צמודות למדד למשכנתאות לא-צמודות בפברואר 2009 הגיע שיעור ההלוואות הלא-צמודות בריבית משתנה לרמת שיא של 77%, אולם עצירת מגמת הירידה של שיעור הריבית הביאה לירידת חלקן של הלוואות אלה בחודשים שלאחר מכן. עם זאת שיעורן נותר גבוה, ובדצמבר 2009 הוא עמד על 51%. ההתפתחות בשיעורי הריביות הביאה גם לירידה בנטל החוב²³ של לווים שנטלו הלוואות לא-צמודות בריבית משתנה החל מהמחצית השנייה של 2008 (איור

²² ראו:

Hoggarth, G, Sorensen, S and Zicchino, L (2005) "Stress tests of UK banks using a VAR approach Household sector models", Bank of England Working Paper no. 282.

BIS (2008), "Stress Testing Credit Risk: Comparison of the Czech Republic and Germany", FSI Award 2008 Winning Paper.

²³ נטל החוב מוגדר, לעניין זה, על ידי שיעור ההחזר הממוצע של הלוואה לדיוור מההכנסה הממוצעת. שיעור ההחזר חושב על סמך התקופה הממוצעת המקורית לפירעון, הריבית הממוצעת, גובה ההלוואה הממוצעת לדיוור וציפיות האינפלציה; ההכנסה הממוצעת חושבה על סמך השכר הריאלי הממוצע למשרת שכיר.

ג'-8). אלה נהנו משיעור ריבית נמוך במיוחד, שהגיע לרמת מינימום של 1.5% בחודשים אפריל עד יולי 2009; זה נותר נמוך למרות עלייה של כ-0.5 נקודות אחוז בריבית בנק ישראל במחצית השנייה של השנה.

הלווים שנטלו הלוואה לא-צמודה בריבית משתנה אמנם נהנים כיום מנטל חוב מצומצם, אולם הם חשופים לעלייה של ריבית בנק ישראל – התפתחות שצפויה להתממש בהדרגה על רקע רמתה הנמוכה של הריבית כיום. לפיכך נבחנה ההשפעה של עלייה בריבית על נטל החוב של משק בית שלקח הלוואה לא-צמודה לדיור בריבית משתנה. מתברר כי התרחבות של נטל החוב אמנם צפויה להביא לגידול ההפרשות לדיור, ועמו לגידול של סיכון המגזר, אולם אין בה כדי לסכן את יציבות המערכת הבנקאית. לפירוט והרחבה ראו סעיף 6.

(ב) האשראי שלא לדיור

האשראי המאזני הניתן לאנשים פרטיים

שלא למטרות דיור המשיך להתרחב גם השנה (7%), והוא מהווה 38% מסך האשראי לאנשים פרטיים בישראל. הרמה של אשראי זה ביחס להכנסה דומה למוצע במדינות מפותחות בעולם²⁴. במהלך המשבר התכווץ ערך הרכוש הפיננסי של משקי הבית, ושוק העבודה נפגע – התפתחויות שהביאו להרעה במצבם של משקי הבית, כפי שמשתקף בעליית יחס ההוצאה השנתית בגין הפרשה לחובות מסופקים לסך האשראי המאזני שלא לדיור; יחס זה הגיע בדצמבר 2009 לרמה של 1.0% (איור ג'-7). ההתאוששות בשוק ההון, בפעילות הריאלית ובשוק העבודה במהלך השנה הביאו להטבת מצבם של הלווים ביחס לשיאו של המשבר, להתרחבות מחודשת של הצריכה הפרטית ולגידול הביקוש לאשראי. עם זאת, כאמור, ההטבה במצב הלווים טרם קיבלה ביטוי הולם במדדים לאיכות האשראי המבוססים על הדוחות הכספיים.

²⁴ ממצא זה עומד בניגוד לממצאים לגבי יחס האשראי המאזני לאנשים פרטיים בסך ההכנסה ויחס האשראי המאזני לדיור בסך ההכנסה, שהם, כאמור, נמוכים מן הממוצע המדינות מפותחות. זאת משום שמשקל האשראי לאנשים פרטיים שלא לדיור בסך האשראי לאנשים פרטיים בישראל גבוה ממשקלו הממוצע במדינות אלו.

ה. ריכוזיות האשראי

ריכוזיות תיק האשראי נאמדת בסקירה זו בשני אופנים: (1) לפי ענפי המשק – ככל שתיק האשראי מפוזר יותר על פני ענפי המשק, סיכון האשראי בגין הריכוזיות קטן יותר; (2) לפי גודל הלווה – ככל שהפיזור של תיק האשראי בין הלווים השונים רחב יותר, החשיפה לסיכון האשראי קטנה יותר, ולהפך. להלן נפרט.

(1) ריכוזיות האשראי לפי ענפי המשק²⁵

ריכוזיות תיק האשראי לפי ענפי המשק הושפעה בשנת 2009 ממספר גורמים: גידול האשראי המאזני לאנשים פרטיים²⁶, ירידת האשראי ללווים שעיקר פעילותם בחו"ל והתכווצות תיק האשראי העסקי הביאו להטבה בריכוזיות תיק האשראי הכולל, ואילו עליית משקל האשראי לענף הבינוי והנדל"ן הגדילה את ריכוזיות תיק האשראי העסקי.

במהלך השנה נמשכה מגמת העלייה באשראי המאזני לאנשים פרטיים, והוא גדל בשיעור חד של 10% (לוח ג'–4). לעומתו התכווץ האשראי במגזר העסקי²⁷, כך שמשקל האשראי לאנשים פרטיים בסך האשראי הגיע ל-34% (לוח ג'–5). הואיל ומשקי הבית מאופיינים בפיזור רחב של לוויים ובמיתאם נמוך יחסית ביניהם, עליית משקלם הפחיתה את ריכוזיות תיק האשראי הכולל של הבנקים. מבדיקת ההתפתחויות באשראי המאזני לאנשים פרטיים עולה כי האשראי לדיוור²⁸ גדל השנה בשיעור ניכר, 13%, ומשקלו בסך האשראי המאזני הגיע ל-22% (לוח ג'–4).

במקביל להטבה בריכוזיות תיק האשראי הכולל הייתה הרעה בריכוזיות תיק האשראי העסקי – תוצאה מעליית משקל האשראי לענף הבינוי והנדל"ן לשיעור של 15%. ענף הבינוי והנדל"ן הוא, כאמור, הענף הגדול ביותר בתיק האשראי העסקי, ורמת הסיכון שלו גבוהה ואף עלתה עוד יותר בעקבות המשבר. יחד עם זאת, בניגוד לשנתיים הקודמות, שבהן גידול משקלו של הענף נבע מגידול ניכר של האשראי לענף²⁹, השנה גדל משקלו עקב התכווצות יתרת האשראי של ענפי המשק האחרים. האשראי ללווים שעיקר פעילותם בחו"ל התכווץ ב-2009, זו השנה השנייה ברציפות, ובסופה הגיע משקלו בסך האשראי ל-14%, לעומת 18% בסוף שנת 2007 (לוח ג'–5). עיקר הירידה נבע מירידה בחשיפה לענף התעשייה, וזאת בשונה מאשר אשתקד – אז הרקע לירידה היה השקעות באיגרות חוב מגובות במשכנתאות MBS.

²⁵ האשראי לענפי המשק בסעיף זה כולל הן את סיכון האשראי המאזני והן את סיכון האשראי החוץ-מאזני בגין פעילות לווים בישראל, כפי שהוא מופיע בדוחות הכספיים. האשראי בגין פעילות לווים שעיקר פעילותם בחו"ל מופיע כענף נפרד.

²⁶ באשראי החוץ-מאזני לאנשים פרטיים נרשמה ירידה של 28% בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, בשל הצמצום החד במסגרות האשראי שלא נוצלו בחלק מהקבוצות הבנקאיות. שינויים אלה התרחשו על רקע יישום כללי באול II, שלפיהם נדרשת הקצאת הון בגין מסגרות אשראי לא מנוצלות.

²⁷ להרחבה ראו סעיף א.1.

²⁸ להרחבה ראו סעיף ג.1 (5).

²⁹ האשראי לענף עלה בשיעור של כ-2% בלבד (לוח ג'–4).

לוח ג-5

מדדים לריכוזיות תיק האשראי לציבור¹ של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות,

2006 עד 2009

חמש הקבוצות	מזרחי- הבינלאומי	מזרחי- טפחות	דיסקונט	פועלים	לאומי	השנה	
הריכוזיות לפי ענפי המשק							
0.083	0.098	0.053	0.103	0.086	0.089	2006	מדד הרפינדל (H) לריכוזיות
0.087	0.103	0.060	0.104	0.095	0.090	2007	תיק האשראי הכולל
0.074	0.067	0.045	0.090	0.073	0.092	2008	למעט האשראי הניתן לאנשים
0.074	0.069	0.038	0.086	0.078	0.091	2009	הפרטיים ^{3,2}
0.169	0.178	0.216	0.162	0.167	0.175	2006	מדד הרפינדל (H) לריכוזיות
0.174	0.190	0.199	0.169	0.173	0.184	2007	תיק האשראי העסקי ^{5,4}
0.172	0.172	0.184	0.168	0.170	0.190	2008	
0.176	0.177	0.187	0.169	0.171	0.202	2009	
29.0	26.0	49.5	21.0	30.2	26.2	2006	משקל האשראי הניתן לאנשים
28.7	26.3	44.4	22.0	28.6	27.1	2007	פרטיים בסך תיק האשראי
32.9	37.4	50.1	26.1	33.0	27.8	2008	(אחוזים)
33.5	38.0	54.4	28.0	30.0	29.9	2009	
18.2	7.8	3.8	19.0	22.3	20.9	2006	משקל האשראי הניתן בגין
17.9	5.9	3.9	21.4	21.8	20.5	2007	פעילות לווים בחו"ל בסך תיק
14.2	4.9	3.1	21.0	13.4	19.1	2008	האשראי (אחוזים)
13.5	4.4	3.0	23.0	11.9	17.2	2009	
הריכוזיות לפי גודל הלווה							
0.891	0.903	0.798	0.901	0.886	0.905	2006	מדד ג'יני ⁶ לפיזור האשראי לפי
0.897	0.897	0.825	0.909	0.896	0.907	2007	גודל הלווה
0.896	0.837	0.810	0.904	0.909	0.908	2008	
0.892	0.854	0.806	0.891	0.903	0.905	2009	
44.3	41.5	26.0	44.8	51.6	41.9	2006	משקל האשראי שניתן ללווים
44.5	41.0	32.6	42.9	52.0	41.6	2007	שיתרת חבותם גדולה מ-40
43.1	33.7	29.0	41.6	51.1	43.6	2008	מיליוני ש"ח בסך האשראי
41.3	30.8	26.1	41.1	50.6	40.3	2009	(אחוזים)
	14.0	6.5	8.7	8.3	5.0	2006	משקל האשראי שניתן ללווים
	15.0	10.2	7.3	8.4	6.1	2007	שיתרת חבותם גדולה מ-5%
	11.9	8.9	8.3	10.4	8.4	2008	מההון העצמי של הקבוצה ⁷ בסך
	9.6	6.5	9.0	11.4	5.0	2009	האשראי של הקבוצה (אחוזים)

- על בסיס מאזני וחוק-מאזני.
 - מדד זה הוא סכום ריבועם של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי לאנשים פרטיים) בסך האשראי לציבור (כולל האשראי לאנשים פרטיים).
 - ענפי המשק המשוקללים במדד זה כוללים הן את פעילות הלווה בישראל והן את פעילותו בחו"ל, וזאת בשונה מאשר בלוח ג-4, שבו ענפי המשק כוללים רק את פעילות הלווה בישראל, ופעילות הלווה בחו"ל מופיעה כענף נפרד.
 - מדד זה הוא סכום ריבועם של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי לאנשים פרטיים) בסך האשראי לציבור (בניכוי האשראי לאנשים פרטיים).
 - ענפי המשק המשוקללים במדד זה כוללים את פעילות הלווה בישראל בלבד, וזאת בהתאם למוצג בלוח ג-4.
 - מדד ג'יני משקף את אי-השוויוניות בהתפלגות האשראי לפי לווים.
 - בתוספת זכויות של בעלי מניות חיצוניים.
- המקור: דוחות כספיים לציבור.

השקעות הבנקים באיגרות החוב הקונצרניות הסתכמו השנה ב-17.5 מיליארדי ש"ח – ירידה של 6% ביחס לאשתקד, והיוו כ-2% מסיכון האשראי המאזני לציבור. ניתוח התמהיל של נכסים אלה מעלה כי ההשקעות באיגרות החוב מאופיינות בריכוזיות גבוהה: כ-61% מהן מרוכזות בענף השירותים הפיננסים בחו"ל, ורק כ-27% הם השקעות בארץ המפוזרות בין ענפי המשק השונים.

(2) ריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה

תיק האשראי לפי גודל הלווה מאופיין בישראל בריכוזיות גבוהה יחסית, בגלל המבנה הריכוזי של הבעלות והשליטה במשק הישראלי. השנה הגיעה אחת החברות הגדולות למצב שבו לא היה ביכולתה לפרוע את חובותיה במועד, אולם הפגיעה בבנקים הייתה מצומצמת בלבד ולא סיכנה את יציבותה של מערכת הבנקאות; זאת, בין היתר הודות למגבלות הפיקוחיות החלות על חבות של לווה וקבוצת לוויים³⁰.

במהלך 2009 שב שוק האשראי החוץ-בנקאי להתרחב, וכ-90% מהיקף ההנפקות התבצעו על ידי חברות בעלות חבות בנקאית מהותית³¹. מניתוח חברות אלה עולה, כי בעוד שיתרת האג"ח הסחירות שלהן התרחבה, יתרת האשראי הבנקאי הצטמצמה. חברות אלה מאופיינות ביתרת אשראי גבוהה, וכ-76% מהן נמנות עם 1,000 הלוויים הגדולים של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. נוסף על כך מעיד דירוג החברות על פי הדיווחים לפיקוח על הבנקים כי מרביתן מאופיינות בסיכון נמוך, יחסית לממוצע במגזר העסקי. לפנייתם של הלוויים הגדולים אל שוק האשראי החוץ-בנקאי לצד ירידת הביקוש לאשראי העסקי, למדיניות אשראי זהירה של הבנקים ולפירעונות אשראי של שתי קבוצות לוויים גדולות הייתה השפעה חיובית על הפיזור של תיק האשראי. הטבה זו התבטאה בירידת יתרות האשראי ללוויים הגדולים של קבוצות הלוויים הגדולות³²: משקל סיכון האשראי של עשרת הלוויים הגדולים היה בסוף שנת 2009 3.5% מסך סיכון האשראי ועל 34.4% מבסיס ההון³³, לעומת שיעורים של 4.0% ו-49.3% בדצמבר 2008, בהתאמה; משקלן של שש הקבוצות הגדולות עמד על 8.9% מסך סיכון האשראי ועל 88% מבסיס ההון, לעומת 9.7% ו-120% בדצמבר 2008, בהתאמה. ההטבה בריכוזיות תיק האשראי מיוחסת גם להתרחבות הניכרת של האשראי לאנשים פרטיים בשנתיים האחרונות, שבאה לידי ביטוי בירידה של מדד ג'יני לפיזור האשראי לפי גודל הלווה (לוח ג'-5).

בעולם מקובל להשתמש במדד נוסף לאמידת ריכוזיות האשראי לפי גודל הלווה – "המדד הספרדי"³⁴. במהלך 2009 נרשמה ירידה מסוימת בריכוזיות של 1,000 הלוויים הגדולים, ובמקביל פחת משקלם של לוויים אלו בתיק האשראי.

³⁰ הוראה 313 לנוהל בנקאי תקין.

³¹ מעל 20,000 ש"ח.

³² המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

³³ סך כל ההון לצורך חישוב יחס ההון לרכיבי הסיכון.

³⁴ המדד הספרדי מבוסס נוסחה: $b = \frac{\sum x^2}{(\sum x)^2} \cdot \frac{\sum x}{\sum y} \cdot 100$ כאשר: $\sum x$ – האשראי הניתן ל-1,000 הלוויים הגדולים, $\sum y$ – סך האשראי.

1. סיכון המדינה

סיכון המדינה (country risk) מקורו בחשיפה לאנשים פרטיים או למוסדות במדינות זרות. לסיכון זה שלושה גורמים: הראשון הוא סיכון פוליטי – איומים חיצוניים או פנימיים על יציבות השלטון, הפרת חוזה על ידי הממשלה, הלאמה או החרמה של נכסים על ידי השלטון; הגורם השני הוא סיכון כלכלי (economic risk) – התדרדרות במצב הכלכלי של המדינה; השלישי הוא סיכון העברה (transfer risk), הנובע מאי יכולת לפרוע את ההלוואה באותו מטבע. הדבר עלול לקרות עקב מורטוריום של חובות חוץ של המדינה או החלטת המדינה שלא לאפשר תנועות הון חופשיות במטבע חוץ. סיכון מדינה נוצר הן כשבנק נותן אשראי לתושבי חוץ, למוסדות זרים או לריבונות, והן כששלוחות בנקאיות במדינות זרות נותנות לתושבים מקומיים אשראי שאין מולו התחייבויות מקומיות.

בעקבות המשבר הפיננסי גדל סיכון המדינה במידה ניכרת, בפרט במדינות שנפגעו ישירות מהמשבר. החל מהמחצית השנייה של 2009 נרשמו בכלכלה העולמית סימנים לשיפור, הודות לצעדי התערבות שננקטו במדינות שונות, אולם על המשך התרחבותה של הפעילות הכלכלית מעיבים גירעונות ממשלתיים כבדים, שהביאו לעלייה חדה בחובות הציבוריים, לאי-יציבות בשווקים הפיננסיים, לשבריריות במערכות הבנקאות ולשיעורי אבטלה גבוהים מאוד. בראשית 2010 החלו ספקות לגבי יכולת ההחזר של מספר מדינות – ביניהן פורטוגל, אירלנד, יוון וספרד (PIGS), שחלק מהן סבלו ממדיניות פיסקלית לא מאוזנת גם קודם לכן. מהדוחות הרבעוניים למאס 2010³⁵ עולה כי החשיפה המאזנית של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות למדינות ה-PIGS בסך הנכסים עומדת על כ-0.2%.

היקף החשיפה של מערכת הבנקאות הישראלית למדינות זרות^{36,37} פחת במהלך השנה בשיעור של 7% והסתכם ב-237 מיליארדי ש"ח, מזה כ-76% למדינות בדירוג AAA (לוח ג'-6). שיעור החשיפה לארה"ב ולבריטניה בסך החשיפה למדינות זרות עמד בדצמבר 2009 על 43% ו-17%, בהתאמה. במהלך השנה גדלה יתרת החובות הבעייתיים ב-13%, ומשקלם בסך החשיפה עלה מ-1.7% ל-2.1%. עיקר הגידול של יתרת החובות הבעייתיים מיוחס לחשיפה לארה"ב ולבריטניה, שעמדו במוקד המשבר, וכיום רובצים עליהן חובות ממשלתיים כבדים. בדצמבר 2009 עמד משקל החובות הבעייתיים בסך החשיפה לארה"ב ולבריטניה על 2.7% ו-2.6%, בהתאמה.

³⁵ במאי 2010 דרש הפיקוח על הבנקים מהתאגידים הבנקאיים לכלול בדוחות הרבעוניים גילוי בדבר חשיפתם למדינות פורטוגל, אירלנד, יוון וספרד (PIGS).

³⁶ סך החשיפה למדינות זרות כולל את החשיפה המאזנית (החשיפה המאזנית מעבר לגבול והחשיפה המאזנית של שלוות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים) ואת החשיפה החוץ-מאזנית למדינות זרות (סיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה).

³⁷ המדינות הזרות הן אלה שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים המאוחדים או מעל 20% מההון, לפי הנמוך, וכן מדינות פחות מפותחות (LDC) המסווגות על ידי הבנק העולמי בקבוצת הכנסה נמוכה או בינונית.

לוח ג'-6

החשיפות למדינות זרות¹, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, דצמבר 2008 ודצמבר 2009
(מיליארדי ש"ח)

יתרת החובות הבעייתיים		סך החשיפה ²		
2009	2008	2009	2008	
3.8	3.0	179	185	מדינות בדירוג AAA
2.7	2.4	101	108	מזה: ארה"ב
1.0	0.5	39	45	בריטניה
1.0	1.3	57	69	חשיפה למדינות אחרות
0.1	0.0	4	5	מזה: תורכיה
0.2	0.1	12	14	מדינות LDC ³
4.9	4.3	237	254	סה"כ

(1) המדינות הזרות הן המדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים המאוחדים או מעל 20% מההון, הנמוך שבהם.

(2) סך החשיפה למדינות זרות כולל את החשיפה המאזנית למדינות זרות (החשיפה המאזנית מעבר לגבול והחשיפה המאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים) ואת החשיפה החוץ-מאזנית למדינות זרות (סיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות החבות של לוזה).

(3) מדינות פחות מפותחות, המסווגות על ידי הבנק העולמי בקבוצת הכנסה נמוכה או בינונית. הגילוי בדבר מדינות אלה נדרש גם כאשר סכום החשיפה להן אינו עולה על 1% מסך הנכסים או על 20% מההון, לפי הנמוך.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

ז. חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

על רקע המשבר פעלו הבנקים החל מהרביע האחרון של 2008 להקטנת החשיפות והסיכונים למוסדות פיננסיים זרים. החשיפה למוסדות פיננסיים זרים³⁸ בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות פחתה במהלך השנה בכ-25 מיליארדי ש"ח ועמדה על כ-62 מיליארדים בדצמבר 2009 – בדומה לגובה ההון העצמי של הקבוצות הבנקאיות (לוח ג'-7). מתוכם עמדה יתרת האשראי המאזני למוסדות פיננסיים זרים על 57 מיליארדי ש"ח, שהם 5% מיתרת נכסי הבנקים.

החרפת המגמות השליליות בשווקים הפיננסיים בעולם בספטמבר 2008 הביאה לעלייה חדה בסיכון החשיפה של הבנקים למוסדות פיננסיים זרים. בעקבות המשבר נאלצו הבנקים להתמודד עם סיכונים בניהול נכסים שעד כה נתפסו כבעלי סיכון נמוך – פיקדונות בבנקים זרים, ניירות ערך של מוסדות פיננסיים זרים ואשראי שניתן למוסדות אלו. ההפסדים שהבנקים ספגו בגין החשיפה למוסדות פיננסיים זרים בשנת 2008 הביאו לתפיסה מחודשת של הסיכונים הגלומים בחשיפה זו, והנהלות הבנקים המשיכו לנקוט גם השנה צעדים לצמצומה ולהקטנת המח"ם שלה.

³⁸ כמוסדות פיננסיים זרים מוגדרים בנקים, בנקים להשקעות, ברוקרים/דילרים, חברות ביטוח, גופים מוסדיים וגופים שנמצאים בשליטת הגופים האלה. חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים אינה כוללת השקעה בניירות ערך מגובי נכסים ואינה כוללת חשיפה למוסדות פיננסיים זרים שיש להם ערבות מפורשת ומלאה של ממשלות. יש להדגיש כי סיכון האשראי כולל פיקדונות בבנקים, בשונה מסיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי המשק (תוספת ו') לסקירת ההנהלה, ואינו כולל חשיפת אשראי חוץ-מאזנית פוטנציאלית בגין מכשירים נגזרים, משום שההתמקדות היא בחשיפת האשראי הנוכחית.

לוח ג'-7

חשיפת האשראי הנוכחית¹ למסדות פיננסיים זרים², חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, דצמבר 2008 ודצמבר 2009
(מיליוני ש"ח)

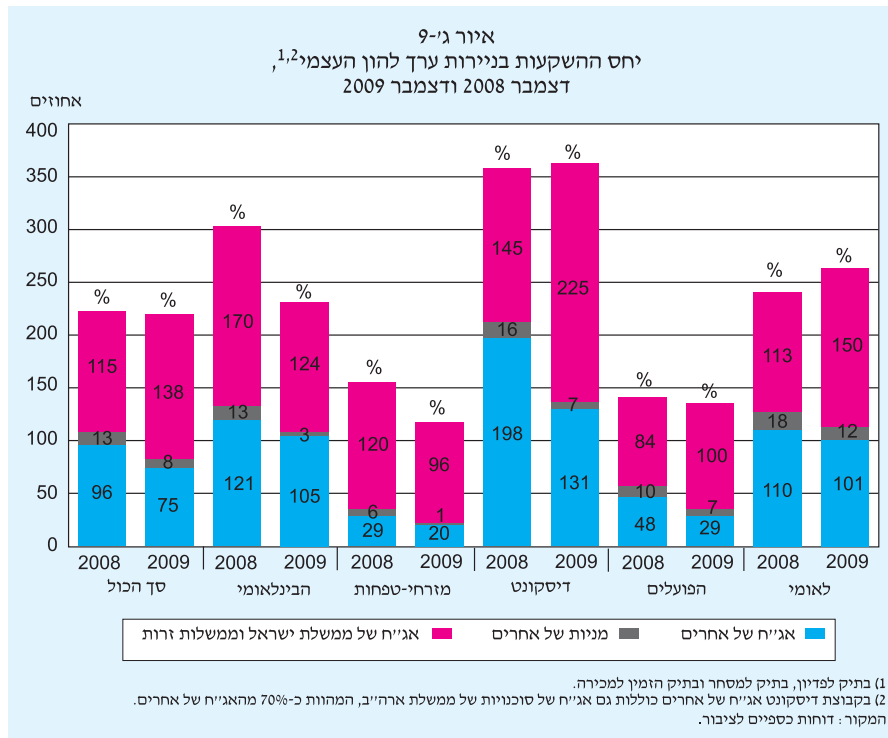
חמש הקבוצות		הבנקאיות		משפחות		דיסקונט		הפועלים		לאומי		דירוג האשראי ³
2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	
21,702	34,534	2,996	4,540	1,740	2,893	4,719	4,392	5,142	10,509	7,105	12,200	AAA עד AA
35,451	45,060	2,810	3,662	738	1,658	2,668	8,242	7,556	9,391	21,679	22,107	A+ עד A-
2,059	2,784	66	82	57	146	570	704	841	1,367	525	485	BBB+ עד BBB-
749	1,707	20	3	20	105	291	389	242	793	176	417	B+ עד B-
182	344	4	12	48	155	0	6	130	49	0	122	מתחת ל-B-
1,738	2,007	53	36	78	46	207	522	449	610	951	793	ללא דירוג
61,881	86,436	5,949	8,335	2,681	5,003	8,455	14,255	14,360	22,719	30,436	36,124	סך כל חשיפות האשראי למסדות פיננסיים זרים
647	409	23	14	42	124	12	46	380	90	190	135	יתרת החובות הבעייתיות ⁴
95.0	149.8	96.5	151.8	41.0	84.1	84.6	162.0	69.7	120.9	139.2	193.5	סך החשיפה/החזון העצמי (אחוזים)

- (1) חשיפת האשראי הנוכחית כוללת את סיוכין האשראי המאוני – פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, השקעות באג"ח, ני"ע שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר ונכסים אחרים בגין מכשירים; ואת סיוכין האשראי החוץ-מאוני – בעיקר ערבויות והתחייבויות למזון אשראי, לרבות ערבויות להבטחת חבות של צד ג', סיכון האשראי מוצג לאחר ניכוי הפרישות הספציפיות לחובות מספקים.
- (2) המוסדות הפיננסיים הזרים הם: בנקים להשקעות, ברוקרים/דילרים, חברות ביטוח וגופים שבשליטת הגופים האלה. מובהר כי חשיפות האשראי אינן כוללות חשיפות למוסדות פיננסיים שיש להם ערבות מפורשת וכלאה של ממשלות, ואינן כוללות השקעה בנירות ערך מגובי נכסים.
- (3) דירוג אשראי חיצוני לפי דירוג סוכנויות הדירוג S&P, IBCB, Moody's ו-Fitch.
- (4) יתרת החובות הבעייתיות היא בניכוי חובות המכוסים בביטוחנות המותרים לגיכוי לצורך המגבילות על חבות של לווה וקבוצת לזרים, כולל רכיב הסיכון החוץ-מאוני. המקור: דוחות ספייס לצבור.

הסיכון הגלום בחשיפה למוסדות פיננסיים זרים מושפע מהיקף החשיפה, מתקופת החשיפה, מאיכותם של המוסדות הפיננסיים – הבאים לידי ביטוי בדירוג האשראי החיצוני של המוסד – וכן ממידת הפיזור בין המוסדות הפיננסיים השונים ובין המדינות השונות. נדגיש כי המיתאם בין המדינות גדל בתקופת המשבר, וכתוצאה מכך נחלש יתרון הפיזור בין המדינות השונות. כ-96% מהחבות היא למוסדות פיננסיים המדורגים ב"דירוג השקעה"³⁹ (investment grade), כ-2% למוסדות פיננסיים בדירוג שמתחת לדירוג השקעה, והיתר – למוסדות פיננסיים ללא דירוג, שהם, בדרך כלל, מסוכנים יותר מהחברות המדורגות. השנה גדלה יתרת החובות הבעייתיים למוסדות פיננסיים זרים, והם הסתכמו ב-647 מיליוני ש"ח – 1% מסך החשיפה, לעומת 0.5% אשתקד.

ח. תיק ניירות הערך של הבנקים בישראל

תיק ניירות הערך של הבנקים הסתכם בדצמבר 2009 ב-144 מיליארדי ש"ח, לעומת 129 מיליארדים בשנת 2008 – כ-14% נכסי הבנקים. גידול היתרה של תיק ניירות הערך נבע משני גורמים מרכזיים: ראשית, הבנקים רכשו איגרות חוב ממשלתיות; ושנית, בעקבות ההתפתחויות החיוביות בשוק ההון במהלך השנה עלה השווי ההוגן של אותם ניירות ערך שהבנקים אינם מתכוונים להחזיק עד לפדיון, עלייה שמחקה את הפחתת השווי בספרים של ניירות הערך בשנת 2008. העלייה באיגרות החוב

³⁹ דירוג שבין AAA (הדירוג הגבוה ביותר, של הגופים הבטוחים ביותר) לבין BBB-

הממשלתיות והירידה באיגרות החוב האחרות (של בנקים וחברות) ובמניות הביאו לשינוי בהרכבו של התיק ולירידת הסיכון הגלום בו (איור ג'–9).

2. סיכוני השוק

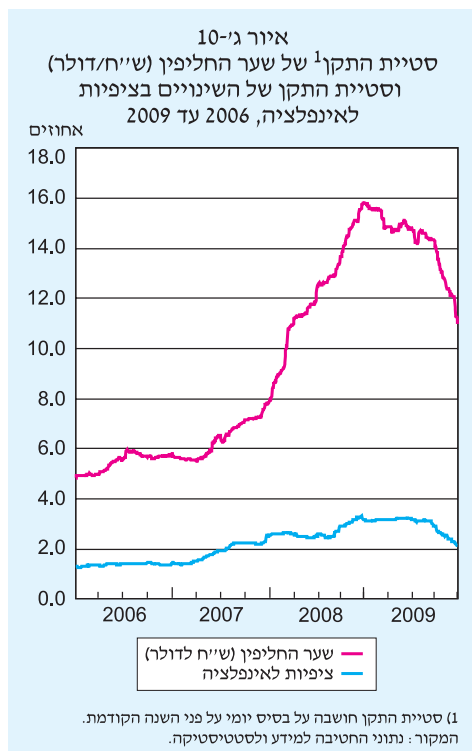
א. דברים כלליים

סיכוני השוק מוגדרים כשחיקה בערכו הכלכלי של הון הבנק (Net–Worth) בשל שינויים לא צפויים במחירי השוק (שיעורי הריבית, המניות, שער החליפין והאינפלציה). ניתוח סיכוני השוק בסקירה זו מבוסס על הערך הנתון לסיכון (VaR – Value at Risk). ערך זה מבטא את ההפסד המרבי הצפוי מהחזקת מכשירים פיננסיים הרגישים לשינויים במחירי השוק, עבור אופק תכנון ורמת מובהקות נתונים בנקודת זמן מסוימת. פירוט והרחבה על מודל ה-VaR ראו בסקירת המפקח על הבנקים לשנת 2008.

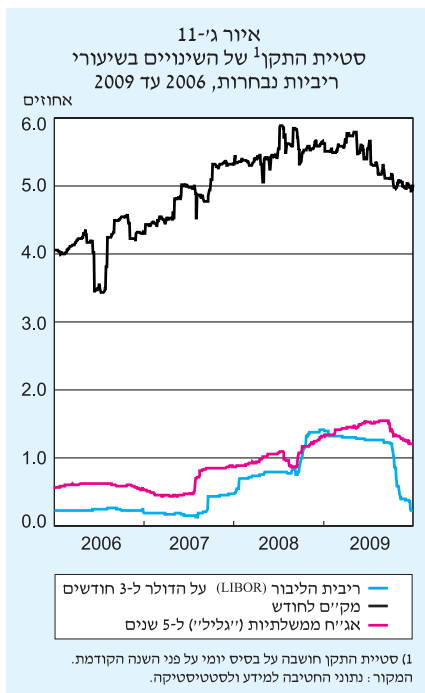
ב. ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים

במהלך 2009 נרשמה התאוששות בשווקים הפיננסיים, והתנודתיות בשווקים השונים (שיעורי הריבית, המניות ושער החליפין) פחתה. ואולם סטיות התקן לא חזרו לרמתן ערב המשבר (איורים ג'–10, ג'–11). שיערי המניות ואיגרות החוב עלו השנה בשיעורים חדים, לאחר המגמות השליליות ב-2008, ואלו השתקפו בעליית שוויים של ניירות הערך בתיק הנוסטרו של הבנק. גם הסיכון במטבע חוץ, המשתקף בסטיית התקן של השינויים היומיים בשער החליפין של הדולר, ירד במידה ניכרת מרמתו הגבוהה בשיא המשבר (איור ג'–10).

בעקבות המשבר נקט בנק ישראל מדיניות מוניטרית מרחיבה; זו התבטאה בהשארת הריבית המוניטרית, לאורך כל השנה, ברמה אפסית⁴⁰, אשר הביאה לירידה בתנודתיות של שיעורי הריבית בשני מגזרי ההצמדה – הריבית על המק"ם במגזר השקלי הלא-צמוד והריבית על איגרות החוב הצמודות למדד במגזר

⁴⁰ כחלק מהצעדים שנקט בנק ישראל במטרה לצמצם את פגיעתו של המשבר העולמי בפעילות הריאלית המקומית הופחתה הריבית ב-2 נקודות אחוז, מ-2.5% בדצמבר 2008 ל-0.5% באפריל 2009, ורמה זו נשמרה עד ספטמבר 2009. ממועד זה ואילך החל בנק ישראל לצמצם בהדרגה את המדיניות המרחיבה, ועד דצמבר 2009 העלה את הריבית ל-1%.

הצמוד (איור ג'-11). צעדים אלה של בנק ישראל ננקטו במקביל לאלו של בנקים מרכזיים אחרים ברחבי העולם, כדוגמת ה-Fed, שהשאיר את הריבית במהלך השנה ברמה קרובה לאפס – מדיניות שהביאה לידידה ניכרת של תנודתיות ריבית הליבור על הדולר (איור ג'-11).

המיתאמים שבין "סיכוני המחיר" בתוך כל קטגוריית סיכון (סיכוני בסיסי הצמדה וסיכוני ריבית) ובין שתי קטגוריות הסיכון נחלשו במהלך 2009 – לאחר שהגיעו למיתאם חיובי כמעט מלא בעקבות החרפת המשבר בספטמבר 2008 – וכתוצאה מכך ירד הסיכון הכולל. נציין כי המודל שעליו מבוסס ניתוח סיכוני השוק בפרק זה אינו מתחשב במיתאמים שבין "סיכוני המחיר": סך הסיכון מחושב כסכום פשוט של כל החשיפות בכל קטגוריות הסיכון, ובכך המודל פשטני אך גם שמרני.

ג. סיכוני הריבית

(1) דברים כלליים

סיכון ריבית הוא הסיכון ששינויים בלתי צפויים בשיעורי הריבית ירעו את מצבו הפיננסי של הבנק (או יפחיתו את הערך הכלכלי של הונו⁴¹). סיכון זה נוצר כשהרגישות היחסית של ערך נכסי הבנק לשינויים בלתי צפויים בשיעורי הריבית שונה מזו של התחייבויותיו.

החשיפה לסיכון הריבית, שבאה לידי ביטוי בערך הנתון לסיכון של פוזיציות הבנק⁴², מושפעת משלושה רכיבים: (1) ההפרש שבין הערך הנוכחי של הנכסים

⁴¹ הערך הכלכלי של ההון העצמי של הבנק (Net-Worth) מחושב באמצעות ההפרש שבין הערך הנוכחי של הנכסים לבין הערך הנוכחי של התחייבויות. הערך הנוכחי של הנכסים והתחייבויות מתקבל על ידי הוון של התזרים העתידי (קרן וריבית) בריבית סיכון בהתאם למבנה העתי של שיעורי הריבית הרלוונטיים לכל מגזר.

⁴² ערך זה הוא השינוי הצפוי בערך הכלכלי של הפוזיציה עבור השינוי המרבי הצפוי בשיעור הריבית, ומחושב לפי הנוסחה:

$$VaR_p = P \cdot \frac{D_k}{(1+i)} \cdot \Delta(1+i)$$

כאשר P – הפוזיציה, D_k – מח"ם הערך הכלכלי של הון הבנק; i – ריבית ההוון; $\Delta(1+i)$ – השינוי המרבי בריבית בהסתברות של 99% (כלומר בהסתברות של 99% השינוי בריבית יהיה נמוך ממנו) ובהסתברות של 1% הוא יהיה גבוה ממנו). האיבר השני בצד הימני של המשוואה הוא מח"ם ההון המתוקנן. ככל שהמח"ם המתוקנן של נכס גבוה יותר, שינוי כלשהו בשיעור הריבית גורם לשינוי גדול יותר בערכו הנוכחי של הנכס, ועל כן משקף סיכון ריבית גבוה יותר. לפירוט ראו לוח ג'-8.

לערך הנוכחי של ההתחייבויות בתוספת ההשפעה של העסקאות העתידיות (להלן: הפוזיציה)⁴³; (2) הרגישות של הפוזיציה לשינויים בשיעורי הריבית, הנמדדת באמצעות המח"ם (משך החיים הממוצע – duration), או המח"ם המתוקנן; (3) השינוי המרבי בשיעור הריבית במהלך תקופת התכנון. שני הרכיבים הראשונים תלויים בהתפלגות הנכסים וההתחייבויות של כל בנק ובנק ובמאפייניהם על פני זמן, ואילו השלישי אחיד לכולם, שכן הוא נגזר מהתנודתיות בשיעורי הריבית.

(2) הערך הנתון לסיכון הריבית⁴⁴

הערך הנתון לסיכון הריבית ירד בשנה הנסקרת, בעקבות מדיניותו של בנק ישראל להשאיר את הריבית המוניטרית ברמה אפסית, כך שהתנודתיות של שיעורי הריבית פחתה (לוח ג'–8). הערך הנתון לסיכון הריבית נע בחמש הקבוצות הבנקאיות בין 2.0% מהערך הכלכלי של ההון ל-10.9%.

במגזר הלא-צמוד, שבו עיקר הפעילות היא בריבית ניידת צמודה לפרויים, והטווח לפירעון של הנכסים וההתחייבויות קצר, רגישותם של הנכסים וההתחייבויות לשינויים בשיעורי הריבית קטנה יותר מאשר במגזרי התיווך האחרים. לעומת זאת התנודתיות של שיעורי הריבית במגזר זה, המתואמים בדרך כלל עם שיעורי התשואה לפדיון במק"ם, גבוהה יחסית לשיעורי הריבית במגזרי התיווך האחרים (איור ג'–11).

במגזר הצמוד למדד ניכרת בשנים האחרונות הצטמצמות של פער המח"ם – תוצאה של ירידת מח"ם הנכסים ועלייה של מח"ם ההתחייבויות. מגמת הירידה של מח"ם הנכסים בשנים האחרונות נבעה ממתן אשראי צמוד לטווח ארוך, בעיקר על ידי הגופים המוסדיים, שלהם יש באופן מובנה עודף מקורות צמודים לטווח ארוך. השנה ירד מח"ם הנכסים, אולם מח"ם ההתחייבויות נותר ללא שינוי.

הערך הנתון לסיכון ריבית במגזר המט"ח נמוך, לרוב, מאלה המתקבלים במגזרים השקליים, מפני שמדיניות הבנקים שומרת על פוזיציות נמוכות, ותנודתיות שיעורי הריבית, המתבטאת בסטיית התקן של ריבית הליבור, נמוכה.

ד. סיכוני בסיסי ההצמדה

(1) דברים כלליים

החשיפה לסיכון בסיסי הצמדה מושפעת משני רכיבים: האחד, השפעת הכמות, הוא ההפרש שבין ערך הנכסים לערך ההתחייבויות, בתוספת ההשפעה (נטו) של עסקאות עתידיות – להלן הפוזיציה⁴⁵; הרכיב השני, השפעת המחיר, הוא השינוי הבלתי צפוי

⁴³ על סמך הדיווח החשבונאי בתוספת ד' בדוח השנתי לציבור.

⁴⁴ בעקבות הוראות המפקח על הבנקים שוננו, החל מדצמבר 2009, אופן החישוב ושיטת ההצגה של דוח החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית (בתוספת ד'), המשמש בסיס לחישוב סיכון הריבית בסקירה זו: המכשירים הפיננסיים מוצגים מהשנה לפי שוויים ההוגן, במקום כיתרות המאזניות, ושיעור התשואה הפנימי הוא שיעור הריבית המנכה מהמכשיר הפיננסי את תזרימי המזומנים הצפויים כדי לקבל את השווי ההוגן, במקום את היתרה המאזנית. מפני השינויים בדיווח כאמור, ישנם הבדלים בין חישוב סיכון הריבית השנה לבין החישוב בשנים עברו. כן נציין, כי המח"ם של הנכסים וההתחייבויות לשנת 2009 כולל את ההשפעה נטו של עסקאות עתידיות ואופציות כדי שיהיה ניתן להשוות את ערכיו לאלו שהתקבלו אשתקד.

⁴⁵ על סמך ביאור 16 בדוח השנתי לציבור.

8-2 312

ההשפעה לשוניות, חמש הקבוצות הגדולות, 2008-2009

המגזר הלא-אמצור										
הרב-נאות		מחזורי-שפוחות		דיסקונט		הפועלים		לואית		
2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	
5.839	3.161	3.387	2.925	6.170	2.878	15.318	10.602	16.925	11.676	הפועליה נטר במגזר ² (פוליטי ש"ח)
0.40	0.34	0.30	0.30	0.54	0.76	0.50	0.56	0.32	0.60	מח"ם הנכסים (שנים)
0.26	0.17	0.30	0.35	0.31	0.44	0.40	0.45	0.31	0.32	מח"ם ההתחייבויות (שנים)
0.16	0.18	0.02	-0.02	0.25	0.34	0.13	0.15	0.05	0.30	סער המח"ם ³ (שנים)
1.81	3.07	0.38	-0.45	3.52	8.65	1.42	2.00	0.41	3.43	מח"ם החוץ המתוקן ⁴ (אחידים)
2.34	2.62	2.34	-2.62	2.34	2.62	2.34	2.62	2.34	2.62	השינוי המרבי בריבית ⁵ עקרות האחרון הערך הנמוך לסכום ⁶ (Value at Risk)
2.48	254	30	34	507	652	507	556	162	1,048	
המגזר הצמוד ⁷										
-939	1,230	2,091	1,654	274	2,085	2,858	4,050	3,688	4,707	הפועליה נטר במגזר ² (פוליטי ש"ח)
3.72	3.96	3.08	3.49	3.64	5.14	3.41	3.99	2.96	3.66	מח"ם הנכסים (שנים)
3.25	3.81	3.67	3.82	3.82	4.71	4.31	4.98	3.58	4.29	מח"ם ההתחייבויות (שנים)
0.29	0.41	-0.40	-0.17	-0.14	0.77	-0.71	-0.67	-0.42	-0.31	סער המח"ם ³ (שנים)
5.15	5.77	-7.69	-4.20	-15.77	10.21	-15.63	-10.47	-7.36	-4.04	מח"ם החוץ המתוקן ⁴ (אחידים)
0.56	0.61	-0.56	-0.61	-0.56	0.61	-0.56	-0.61	-0.56	-0.61	השינוי המרבי בריבית ⁵ עקרות אחרון הערך הנמוך לסכום ⁶ (Value at Risk)
27	43	90	43	24	130	250	260	152	116	
מגזר משבע החודשים ⁸										
30	-625	349	436	-1,309	-1,641	1,310	-242	-2,802	-5,240	הפועליה נטר במגזר ² (פוליטי ש"ח)
0.82	0.35	0.79	0.87	1.17	0.87	1.24	1.03	0.71	0.64	מח"ם הנכסים (שנים)
0.61	0.25	0.52	0.67	0.77	0.85	0.81	0.95	0.35	0.45	מח"ם ההתחייבויות (שנים)

במחירים היחסיים בין מגזרי ההצמדה השונים. הניתוח בסקירה זו מתמקד בשלושה מגזרי הצמדה בלבד (ללא התייחסות למיגוון רחב של מטבעות חוץ), בהנחה שההון הפיננסי מוגדר כלא-צמוד. לפיכך סיכון שוק במגזר השקלי הצמוד מתממש במקרה של ירידת מחירים בלתי צפויה (דפלציה), השווקת את הונם הכלכלי של בנקים בעלי עודף נכסים על התחייבויות או במקרה של עליית מחירים בלתי צפויה (אינפלציה), השווקת את הונם הכלכלי של בנקים בעלי עודף התחייבויות על נכסים במגזר זה. באופן דומה, סיכון שוק במגזר המט"ח מתממש במקרה שעלייה בלתי צפויה של שער החליפין הנומינלי של השקל כנגד הדולר (פיחות) שווקת את התחייבויות הבנק, כאשר ערך ההתחייבויות גבוה מערך הנכסים, ובמקרה שירידה בלתי צפויה (ייסוף) שווקת את נכסי הבנק, כאשר ערך הנכסים גבוה מערך ההתחייבויות.

מדד המחירים לצרכן עלה בשנת 2009 ב-3.9% – מעל הגבול העליון של היעד. העלייה משקפת את עליות המחירים שנבעו מהתערבות ממשלתית ומעליית מחירי הדיור והאנרגיה. חריגת האינפלציה מהגבול העליון של יעד יציבות המחירים ומשיעורן של הציפיות לאינפלציה הנגזרות משוק ההון, שהיה בראשית השנה אפסי, הביאה לגידול הונן הכלכלי של מרבית הקבוצות הבנקאיות הגדולות, שהתאפיינו בעודף נכסים על התחייבויות במגזר הצמוד למדד (לוח ג'–9). השנה לא חל שינוי של ממש בשער החליפין של השקל מול הדולר, אך ניתן להבחין בשתי תקופות עיקריות בהתפתחות: בשליש הראשון של השנה נרשם פיחות חד, כ-10%, אשר פעל לשחיקת הונן של הקבוצות הבנקאיות שהתאפיינו בעודף התחייבויות; ואילו בהמשך השנה נרשם ייסוף בשיעור דומה, אשר פעל להגדלת הונן הכלכלי של אותן הקבוצות.

רמת הסיכון במט"ח פחתה במידה ניכרת ביחס לרמה הגבוהה ששררה אשתקד, בעטיו של המשבר, כפי שעולה מסטיית התקן של השינויים היומיים בשער החליפין של הדולר, וזאת תוך התערבות של בנק ישראל במסחר ברוב ימות השנה (איור ג'–10).

(2) הערך הנתון לסיכון בסיסי הצמדה⁴⁶

הערך הנתון לסיכון בסיסי הצמדה ירד בשנת 2009 ועמד על 390 מיליוני ש"ח. הירידה של סיכון המחיר במהלך השנה, המתבטאת בסטיית התקן של שער השקל מול הדולר ושל שינויי המחירים במשק הישראלי (איור ג'–10), פעלה להפחתת הערך הנתון לסיכון.

3. הסיכון התפעולי

אחד הסיכונים שהתאגיד הבנקאי נחשף להם בניהול נכסיו והתחייבויותיו הוא הסיכון התפעולי. זה מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי-נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים. הגדרה זו כוללת את מיגוון

⁴⁶ חישוב החשיפה של התאגידים הבנקאיים למט"ח בסקירה זו מבוסס על הפוזיציות המתקבלות מביאור 16 בדוח הכספי. הפוזיציות המוצגות להלן אינן מביאות בחשבון השפעות מיסוי, שהתאגידים הבנקאיים עשויים להתחשב בהן בניהול חשיפתם.

לוח ג'-9

החשיפה לשינויים בממד המחירים לצרכן בשער החליפין, המש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, דצמבר 2008 ודצמבר 2009

	הבינלאומי		מזרח-שפלות		דיסקונט		הפעלים		לאומי		
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	
המגזר הלא-צמוד											
ההפך שבין הנכסים לזאתהחייבויות בתוספת השפעת											
העסקאות העתידיות האופציות (מיליוני ש"ח)	5,806	3,152	3,434	3,272	5,846	3,307	13,804	11,623	17,641	14,011	
הערך הכלכלי של הון הבנק (מיליוני ש"ח)	4,251	3,072	5,398	4,499	4,505	2,549	15,530	12,930	13,833	10,338	
סך הפוזיציה במגזר ² (מיליוני ש"ח)	1,555	80	-1,964	-1,227	1,341	758	-1,726	-1,307	3,808	3,673	
המגזר הצמוד ³											
סך הפוזיציה במגזר ⁴ (מיליוני ש"ח)	-1,129	653	1,867	1,289	410	1,031	1,680	1,543	418	2,457	
השינוי בממד המחירים לצרכן ⁵ (אחוזים)	0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	
הערך הנתון לסיכון Value at Risk ⁶ (מיליוני ש"ח)	11	10	19	19	4	15	17	23	4	36	
מגזר משכבי חוץ ⁷											
סך הפוזיציה במגזר ⁴ (מיליוני ש"ח)	-426	-733	97	-62	-1,751	-1,789	46	-236	-4,226	-6,130	
השינוי בשער החליפין ⁵ (אחוזים)	5.12	7.34	-5.12	7.34	5.12	7.34	-5.12	7.34	5.12	7.34	
הערך הנתון לסיכון Value at Risk ⁶ (מיליוני ש"ח)	22	54	5	5	90	131	2	17	216	450	
סך הערך הנתון לסיכון בסיס הצמוד ⁹	33.0	63.5	23.5	23.7	93.7	146.6	19.0	40.2	220.5	486.4	
באחוזים מהערך הכלכלי של הון הבנק	0.78	2.07	0.44	0.53	2.08	5.75	0.12	0.31	1.59	4.71	
ההפך שבין הנכסים לזאתהחייבויות בתוספת השפעת											
העסקאות העתידיות האופציות (מיליוני ש"ח)	5,806	3,152	3,434	3,272	5,846	3,307	13,804	11,623	17,641	14,011	
הערך הכלכלי של הון הבנק (מיליוני ש"ח)	4,251	3,072	5,398	4,499	4,505	2,549	15,530	12,930	13,833	10,338	
סך הפוזיציה במגזר ² (מיליוני ש"ח)	1,555	80	-1,964	-1,227	1,341	758	-1,726	-1,307	3,808	3,673	
המגזר הצמוד ³											
סך הפוזיציה במגזר ⁴ (מיליוני ש"ח)	-1,129	653	1,867	1,289	410	1,031	1,680	1,543	418	2,457	
השינוי בממד המחירים לצרכן ⁵ (אחוזים)	0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	-0.99	-1.48	
הערך הנתון לסיכון Value at Risk ⁶ (מיליוני ש"ח)	11	10	19	19	4	15	17	23	4	36	
מגזר משכבי חוץ ⁷											
סך הפוזיציה במגזר ⁴ (מיליוני ש"ח)	-426	-733	97	-62	-1,751	-1,789	46	-236	-4,226	-6,130	
השינוי בשער החליפין ⁵ (אחוזים)	5.12	7.34	-5.12	7.34	5.12	7.34	-5.12	7.34	5.12	7.34	
הערך הנתון לסיכון Value at Risk ⁶ (מיליוני ש"ח)	22	54	5	5	90	131	2	17	216	450	
סך הערך הנתון לסיכון בסיס הצמוד ⁹	33.0	63.5	23.5	23.7	93.7	146.6	19.0	40.2	220.5	486.4	
באחוזים מהערך הכלכלי של הון הבנק	0.78	2.07	0.44	0.53	2.08	5.75	0.12	0.31	1.59	4.71	

(1) הערך הכלכלי של הון הבנק משוויץ (ערך פי הגדורה) כולו למגזר הלא-צמוד, כך שהחשיפה הנומנלית לבסיס הצמודה מורחשת במגזר הצמוד ובמגזר המזרחי.

(2) ההפך שבין הנסיים ובין ההתחייבויות כולל את ההשפעה של העסקאות העתידיות בניכוי הערך הכלכלי של הון הבנק.

(3) כולל את מגזר הבורסה.

(4) ההפך שבין הנסיים ובין ההתחייבויות כולל את ההשפעה של העסקאות העתידיות.

(5) השינוי הפרטי שבין הנסיים לצרכן שנגזר מהשינויים היומיים של הציפיות לאנפלציה בשנה שחלפה, בהנחה נורמליות ורכות מובהקות של 99%.

(6) השינוי שיוחל בממד של הבנק כתוצאה משינוי מרבי בממד המחירים לצרכן ובשערי החליפין המוחזבים על פי מודל ה-VaR.

(7) כולל צמוד למש"ח. חישוב החשיפה של התאגידים הבנקאיים למסחר בסקורד מבוטס על הפוזיציות המתקבלות מביאור 16 ברוח הכספי. הפוזיציות המוצגות אינן מביאות בחשבון השפעות מיסוי, שותאגידים עשויים להביאן בחשבון בעת גידול החשיפה.

(8) השינוי המרבי בשער החליפין הנומנלי של השקל כנגד הדולר שנגזר מהשינויים היומיים בשער החליפין בשנה שחלפה, בהנחה נורמליות ורכות מובהקות של 99%.

(9) סך הערך הנתון לסיכון הבסיס המתקבל על ידי חיבור פשוט של הערכים הנמוכים לסיכון במגזר הצמוד ובמגזר המזרחי (המס"ח, בהנחה שיתרחש השינוי הגדול ביותר, מבהירות הבנק, בשני המגזרים (מחלוא מלא, שלילי או חיובי בין הסיכונים).

המקור: דוחות כספיים לצרכן ונתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הסיכונים התפעוליים המהותיים שבפניהם עומד התאגיד הבנקאי, ומתייחסת לגורמים החשובים ביותר להפסדים תפעוליים חמורים. סוגי אירועי הפסד תפעולי שווהו כבעלי פוטנציאל להסתיים בהפסדים ניכרים הם: מעילות; הונאות; פרקטיקות העסקה ובטיחות במקום העבודה; לקוחות, מוצרים ופרקטיקות עסקיות⁴⁷; נזקים לנכסים פיזיים; הפרעות בפעילות העסקית וכשל מערכות; ביצוע, הפצה ותהליכי ניהול⁴⁸.

אחד הגורמים המרכזיים לסיכון התפעולי הוא כשלים במערכות המידע והמחשוב של הבנקים ופגיעה באמצעי המידע והתקשורת שלהם. במהלך השנה זוהו מספר תקלות תוכנה וחומרה במערכות טכנולוגיות המידע של הבנקים, שגרמו להפרעה בפעילויותיהם, וכתוצאה מכך – לפגיעה ברציפותם של תהליכים עסקיים ושירותים ללקוחות במשך פרקי זמן שונים. בעקבות זאת נקט הפיקוח על הבנקים שורה של פעולות מול מערכת הבנקאות – ביניהן משלוח מכתבים בנושא ניהול נכסי טכנולוגיות המידע וניהול תהליכים מרכזיים בתחום טכנולוגיות המידע⁴⁹. כן נמשכו ניסיונות ספורדיים של גורמים עוינים להקמת אתרים המתחזים לאתרי הבנקים הישראליים, אולם פעולות אלה לא הסבו נזק למערכת הבנקאות. הפיקוח על הבנקים עוקב אחריהן ומוודא שהבנקים מטפלים בנושא כראוי.

בעשור האחרון מתנהל בעולם, וכן במערכת הבנקאית הישראלית, תהליך מתמשך של מאבק בהלבנת הון ומימון טרור. התממשות סיכוני הלבנת הון ומימון טרור עלולה לחשוף את התאגידים הבנקאיים לסיכוני מוניטין, סיכונים תפעוליים, משפטיים ואחרים. יתר על כן, ניצול התאגידים הבנקאיים לפעילות הלבנת הון ומימון טרור עלול לפגוע בשמם הטוב של התאגידים ושל מדינת ישראל ובאמון הציבור במערכת הבנקאית. הפיקוח על הבנקים מכיר בחשיבות המאבק בהלבנת הון ומימון טרור ובשמירה על אמינותם ושמם הטוב של התאגידים הבנקאיים ושל מדינת ישראל, ולכן חותר לשיפור מתמיד של מערך הניהול של סיכוני הלבנת הון ומימון טרור במערכת הבנקאית. בפעילות זו הפיקוח עושה שימוש בשורה של אמצעים המיועדים לוודא כי המערכת הבנקאית מטמיעה ומיישמת באופן אפקטיבי את הדרישות העוליות מהחוקים, התקנות וההוראות, עומדת בתקנים הבין-לאומיים ונותנת עדיפות גבוהה לטיפול במכלול הסיכונים בנושא זה.

כחלק מהמעבר ליישום באזל II השנה, הקצתה מערכת הבנקאות בישראל, לראשונה, הון בגין הסיכון התפעולי, וזאת בהיקף של כ-67 מיליוני ש"ח (לוח ג'–10).

4. סיכון הנזילות

נזילות היא היכולת של תאגיד בנקאי לממן גידול נכסים ולפרוע התחייבויות במועד פירעון בלי להיקלע להפסדים חריגים (unacceptable loss). תפקידם של תאגידים

⁴⁷ למשל: פגיעה באמון, שימוש לא נאות במידע חסוי על לקוחות, פעילויות מסחר לא נאותות בחשבון התאגיד הבנקאי, הלבנת הון ומכירה של מוצרים שאינם מורשים.

⁴⁸ למשל: בעיות קלט, כשלים בניהול ביטחונות, מסמכים משפטיים לא שלמים, מתן הרשאות גישה לחשבונות לקוחות ללא אישור, תפקוד לקוי של צד שלישי (שאינו לקוח) ומחלוקות עם ספקים.

⁴⁹ ראו אתר בנק ישראל: <http://www.bankisrael.gov.il>.

בנקאיים כמספקי הלוואות ארוכות טווח, הממומנות באמצעות פיקדונות קצרי-מועד, הופך אותם לפגיעים לסיכון נזילות – הן לסיכון שהוא מטבעו ספציפי לתאגיד והן לסיכון המשפיע על השווקים בכללותם⁵⁰. ניהול יעיל של סיכון הנזילות מסייע להבטיח שהתאגיד הבנקאי יוכל לעמוד בהתחייבויותיו התזרימיות, הכרוכות באי-ודאות, בהיותן מושפעות מאירועים חיצוניים ומהתנהגותם של גורמים אחרים. לניהול סיכון הנזילות חשיבות מכרעת, שכן למחסור בנזילות בתאגיד ספציפי עלולה להיות השלכה על המערכת כולה. ההתפתחויות בשוקי הכספים בעשור האחרון הגבירו את המורכבות של סיכון הנזילות ושל ניהולו.

המשבר הפיננסי שפרץ בקיץ 2007 במגזר משכנתאות ה"סאב-פריים" בארה"ב, והתעצם בספטמבר 2008, לאחר התמוטטות בנק ההשקעות Lehman Brothers, העלה את החשיבות של ניהול סיכון הנזילות. החרפת המשבר הביאה למצוקת נזילות, שהקיפה את שוקי האשראי הבין-בנקאיים, שוקי הכספים ושוקי האג"ח בארה"ב וביתר הארצות המפותחות, וחייבה פעולה מצד הבנקים המרכזיים כדי לתמוך בתפקוד שוקי הכספים, ובמקרים מסוימים גם בתאגידים ספציפיים. לנוכח המשבר בשווקים הפיננסיים עלתה חשיבות ניהולו הזהיר של סיכון הנזילות, והוא זוכה לתשומת לב מרובה בעולם. בספטמבר 2008 פרסמה הוועדה הבין-לאומית לפיקוח על הבנקים (BCBS; להלן "הוועדה") מסמך עקרונות לניהול תקין של הנזילות ולפיקוח על היבט זה – Principles for Sound liquidity Risk Management and Supervision. המסמך מתווה עקרונות המדגישים את חשיבות קביעתה של מסגרת נאותה לניהול סיכון הנזילות ולהחזקת רמת נזילות מספקת, ומבטא גם לקחים בנושא ניהול סיכון הנזילות והפיקוח עליו, שהפיקו הוועדה ורשויות פיקוח אחרות מן המשבר. העקרונות במסמך כוללים בין היתר את הנושאים הבאים: החשיבות של קביעת הסיבולת לסיכון נזילות (liquidity risk tolerance) על ידי התאגיד הבנקאי; הבטחת רמת נזילות נאותה, לרבות "כרית של נכסים נזילים"; הצורך בהקצאת העלות הכרוכה בהחזקת נזילות; זיהוי ומדידה של מלוא טווח סיכוני הנזילות, לרבות סיכוני נזילות שמקורם בסעיפים מותנים (contingent liquidity risk); גיבוש מבחני קיצון קפדניים והשימוש בהם; הצורך בתוכנית מימון איתנה ואופרטיבית לשעת חירום, וכן ניהול סיכון הנזילות התוך-יומית והביטחונות. באפריל 2009 הפיץ הפיקוח על הבנקים לתאגידים הבנקאיים תרגום של המסמך, כחלק ממאמציו לפעול לשדרוג מערך ניהול הסיכונים בבנקים ולנוכח החשיבות שהוא מייחס לעקרונות המפורטים במסמך. נוסף על כך נדרשו הבנקים לערוך סקר פערים ולקבוע לוח זמנים להשלמת סגירתם. במהלך השנה שם הפיקוח על הבנקים דגש ניכר במעקב הדוק אחר התפתחות סממנים לקשיים בנזילות. כך, למשל, נדרשו הבנקים לדווח בתדירות יומית על סך המשיכות של פיקדונות הציבור אל מול הפקדוניהם, הריביות השוליות לגיוס פיקדונות ג'מבו, תוצאות המודל הפנימי בכל בנק ומידת ההישענות על הלוואות בין-בנקאיות והלוואות מבנק ישראל.

⁵⁰ הסיכון שתאגיד לא יוכל להיפטר בקלות מפוזיציה מסוימת במחיר השוק או לקזז אותה, בשל עומק שוק בלתי מספק או בשל שיבושים בשוק.

בדצמבר 2009 פרסמה הוועדה מסמך התייעצות⁵¹ – International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, העוסק בתקנים בין-לאומיים למדידה ולניטור של סיכון הנזילות וכולל, לראשונה, שני מדדים כמותיים ואחידים לכל התאגידים הבנקאיים, למעקב אחר סיכון הנזילות:

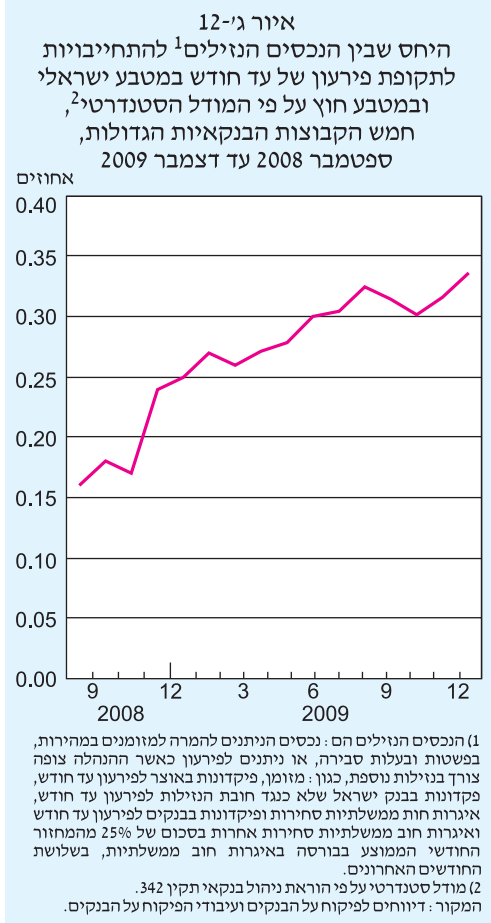
(1) Liquidity Coverage Ratio (LCR) – מדד שנועד להגביר את העמידות של התאגיד הבנקאי בטווח הקצר, באפשרו לזהות את היקף הנכסים הנזילים באיכות גבוהה שמוסד פיננסי נדרש להחזיק כדי לפרוע את התחייבויותיו בעת אירוע קיצון המתרחש בטווח הקצר.

(2) Net Stable Funding Ratio (NSFR) – מדד שנועד להגביר את העמידות של התאגיד הבנקאי בתקופות ארוכות יותר⁵². המדד אומד את כמות מקורות המימון

הציבים בטווח הארוך ביחס לפרופיל הנזילות של הנכסים שהם מממנים ואת צורכי המימון הכרוכים בהתחייבויות החוץ-מאזניות שלהם (Net Stable Funding Ratio).

כיום בנקים אומדים את החשיפה שלהם לסיכון הנזילות באמצעות מודלים פנימיים, המאפשרים לכל בנק לקבוע על בסיס מאפייניו הספציפיים את שיעורי המיחזור של הפיקדונות ואת יכולתו להנזיל את נכסיו. שני המדדים החדשים של הוועדה מבססים תפיסה חדשה, שלפיה רמת הנזילות מחושבת באמצעות מדדים כמותיים פשוטים ואחידים לכל התאגידים הבנקאיים, מדדים המניחים, בין היתר, שיעורי מיחזור לפיקדונות ומקדמי ביטחון (haircuts) לנכסים על פי אופיים של הפיקדונות והנכסים.

מערכת הבנקאות הישראלית הייתה נוילה במהלך כל תקופת המשבר ואחריה⁵³, והמשק הישראלי הלווה נטו לחו"ל. יחד עם זאת, סיכון הנזילות בישראל עלה, ובדומה לבנקים מרכזיים בעולם, נקט בנק ישראל שורה של

⁵¹ המסמך שפורסם הוא טיוטה ראשונה.

⁵² מעל שנה.

⁵³ מערכת הבנקאות בישראל נשענת בעיקרה על פיקדונות קמעוניים.

צעדים כדי להגדיל את הנזילות ואת אספקת האשראי במשק, ביניהם: רכישת איגרות חוב ממשלתיות, שנועדה לתמוך בירידת הריבית לטווחים ארוכים יותר, ובכך להקל את תנאי האשראי ולתמוך בפעילות הכלכלית; רכישת מטבע חוץ, כחלק ממהלך שמטרתו הראשונית הייתה הגדלת יתרות המט"ח, ובהמשך – מניעת ייסוף משמעותי בשער החליפין. מדיניות מרחיבה זו הזרימה לשוק נזילות, אשר נספגה באמצעות פיקדונות מוניטריים, שהגדילו במידה ניכרת את הנכסים הנזילים של הבנקים (איור ג'–12). נוסף על הגדלת הפיקדונות בבנק ישראל רכשו הבנקים איגרות חוב ממשלתיות, שהגדילו גם הן את כמות הנזילות. פעילות זו התנהלה לאור המדיניות השמרנית שהתפתחה בבנקים במתן אשראי עסקי בעקבות המשבר.

5. הלימות ההון⁵⁴

במהלך 2009 המשיכו הבנקים לפעול להגדלת יחס הלימות ההון בהתאם להנחיית המפקח על הבנקים בדבר יעד הלימות הון של 12%; זאת כחלק מהתובנות והלקחים הראשונים שהופקו בארץ ובעולם בעקבות המשבר ועל אף תנאי הרקע הקשים של המשק. הפיקוח על הבנקים נקט שורה של צעדים לחיזוק הלימות ההון במערכת הבנקאות, ביניהם הנחיות שמנעו בפועל חלוקת דיבידנדים לבעלי המניות במהלך השנתיים האחרונות וגיבוש תוכנית למתן ערבויות ממשלתיות לצורך גיוס הון על ידי הבנקים בשיתוף משרד האוצר והרשות לניירות ערך⁵⁵.

יחס הלימות ההון של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות עלה השנה ב-2.5 נקודות אחוז, והגיע לרמות שיא של 13.7% במונחי באזל I ו-13.6% במונחי באזל II (לוח ג'–10 ואיורים ג'–13, ג'–14).

התפתחות חיובית זו נבעה מהתרחבות בסיס ההון, תוך גידול ניכר של ההון מרובד 1, המבטא שיפור באיכות ההון, ולנוכח הירידה בנכסי הסיכון. גידולו של בסיס ההון בא לידי ביטוי בהון מרובד 1, הודות לרווחים שהבנקים צברו במהלך השנה ולעובדה שלא חולקו דיבידנדים בתקופה זו. התפתחות זו משתקפת בעלייה של כנקודות אחוז ביחס ההון מרובד 1 לרכיבי הסיכון לרמה של 8.5% במונחי באזל I ולרמה של 8.3% במונחי באזל II. לצד גידולו של ההון מרובד 1 הנפיקו הבנקים מכשירי הון מורכבים וכתבי התחייבות נדחים, שהגדילו את ההון מרובד 2 (לוח ג'–10 ואיור ג'–15).

סך נכסי הסיכון המשוקללים לצורך חישוב יחס ההון המזערי של חמש הקבוצות ירד – לראשונה מאז שנת 2002 – וזאת בכ-3% במונחי באזל I (לוח ג'–10). ההטבה בנכסי הסיכון נבעה מן השינוי בהרכב תיק הנכסים של הבנקים – ירידת האשראי לציבור⁵⁶, שמקורה בירידת הביקוש לאשראי העסקי כתוצאה מהצטמצמות הפעילות

⁵⁴ מאחר שנתוני דצמבר 2008 מחושבים על פי כללי באזל I, ניתוח ההתפתחות של יחס הלימות ההון בסקירה זו בין שנת 2008 לשנת 2009 מוצג אף הוא במונחי באזל I. בהמשך הפרק תוצג ההשפעה של המעבר ליישום כללי באזל II במהלך 2009.

⁵⁵ בפועל הבנקים לא השתמשו בערבויות אלה.

⁵⁶ הירידה באשראי לציבור הקיפה את כל הקבוצות הבנקאיות, למעט קבוצת "מזרחי-טפחות" – תוצאת גידולו החד של האשראי לדיור בקבוצה זו ומשקלו הגבוה בסך האשראי שלה.

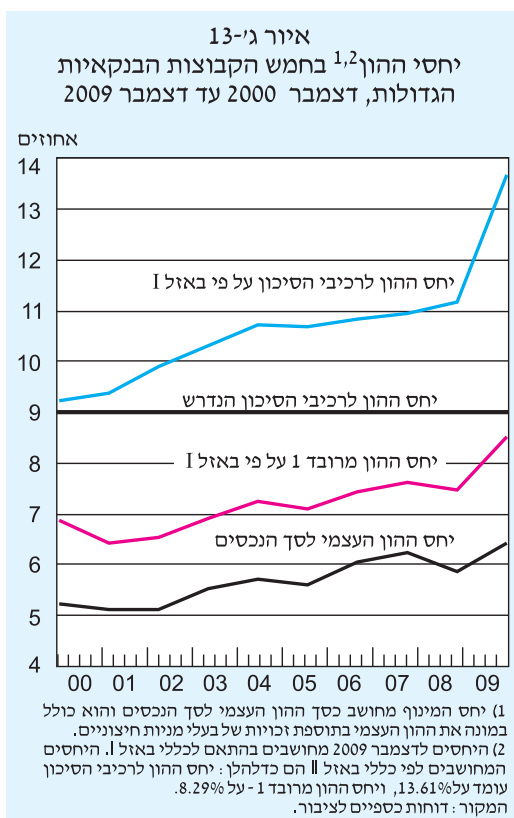
המשקית והתאוששות האשראי החוץ-בנקאי; כנגד זאת גדל חלקם של נכסים המאופיינים בסיכון נמוך – מזומנים, פיקדונות בבנקים ואג"ח ממשלתיות.

מהשוואה בין-לאומית עולה, כי לראשונה, הרמה של הלימות ההון בישראל אינה נופלת מהמקובל בעולם (איור ג'–16). עוד עולה כי בעקבות המשבר, מרבית המדינות פעלו השנה להגדלת בסיס ההון ואיכותו, ובולט השיפור הניכר ביחס הלימות ההון בישראל.

בעקבות המשבר האחרון עלתה חשיבותו של יחס המינוף, המבטא את ההון העצמי⁵⁷ ביחס לסך הנכסים, כמדד נוסף לצד יחס הלימות ההון (תיבה ג'–1). יחס זה מאפשר להשוות את רמת המינוף בין מוסדות פיננסיים שונים, משום שהוא לא מבוסס על נכסי סיכון אלא על סך החשיפה, ובכך הוא חסין מטעויות אמידה של המודלים.

במהלך 2009 עלה יחס המינוף של מערכת הבנקאות בישראל מ-5.9% ל-6.4% (לוח ג'–10 ואיור ג'–13). השיפור ביחס נבע מהתרחבות ההון העצמי של חמש הקבוצות הבנקאיות בשיעור חד של 13%, תוצאה מרווחים שנצברו והסתכמו לכ-5.4 מיליארדי ש"ח⁵⁸ ומעליית שווי תיק ניירות הערך הזמין למכירה בכ-1.8 מיליארדי ש"ח⁵⁹. מהשוואה בין-לאומית עולה כי יחס המינוף במערכת הבנקאית בישראל דומה לממוצע במדינות הנסקרות (איור ג'–17).

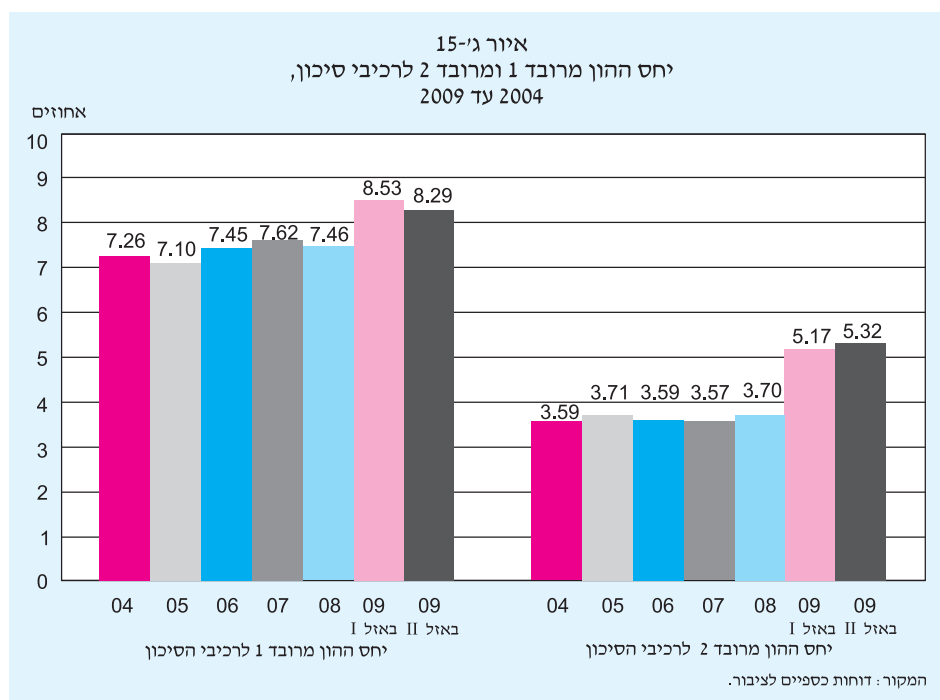
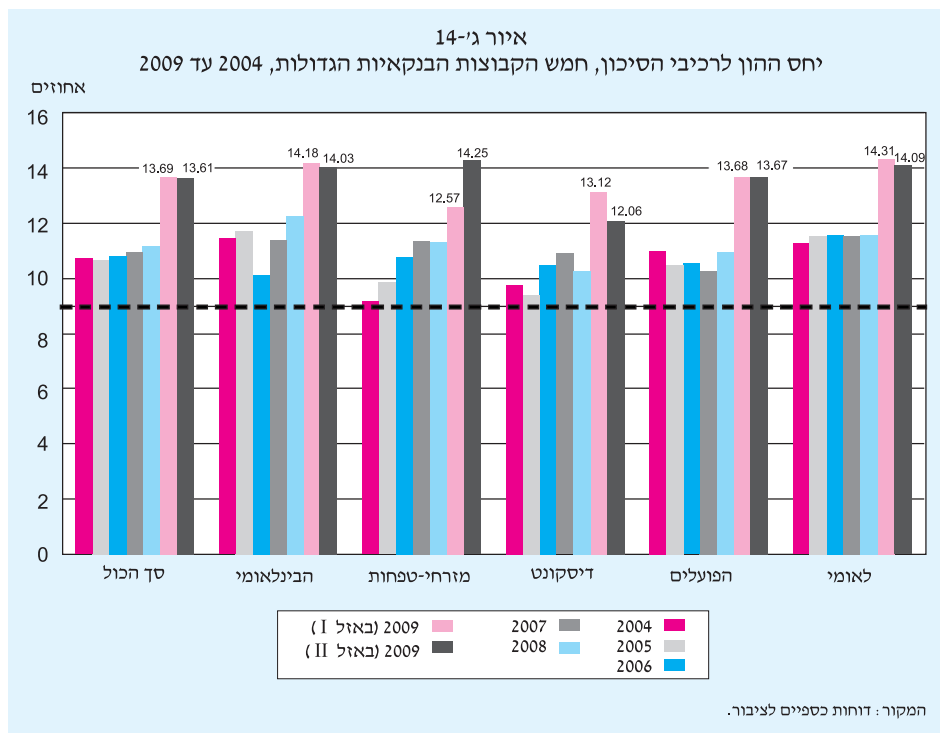
במהלך 2009 החלה מערכת הבנקאות הישראלית בהטמעת ההמלצות הבין-לאומיות של ועדת באזל למדידת הון ולתקני הון (באזל II), שהן תוצר של תפיסה חדשה ומתקדמת בניהול הסיכונים ובהקצאת ההון. כחלק מהדרישות ליישום הנדבך הראשון, דיווחו הבנקים במהלך השנה על נתוני הלימות ההון על פי ההוראות החדשות,

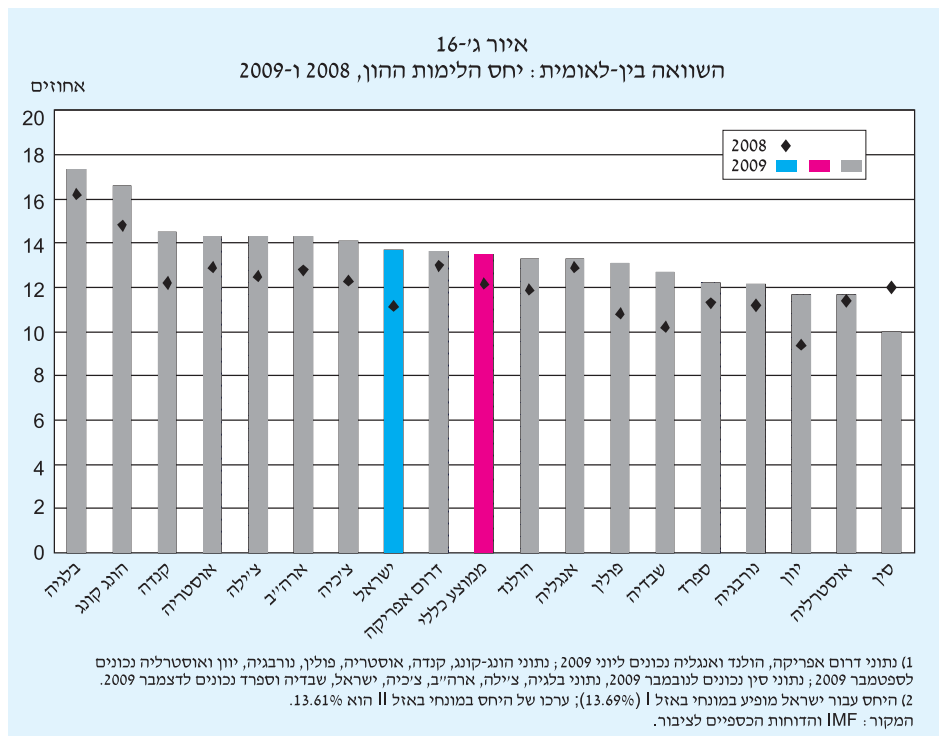

⁵⁷ כולל את הזכויות של בעלי המניות החיצוניים.

⁵⁸ בשנת 2008 הרווחיות של מערכת הבנקאות הייתה אפסית.

⁵⁹ בשנת 2008 הרקע לפגיעה בהון העצמי היה ירידות ערך בעלות אופי זמני בתיק ניירות הערך הזמינים למכירה, והפגיעה הסתכמה ב-1.6 מיליארדי ש"ח.

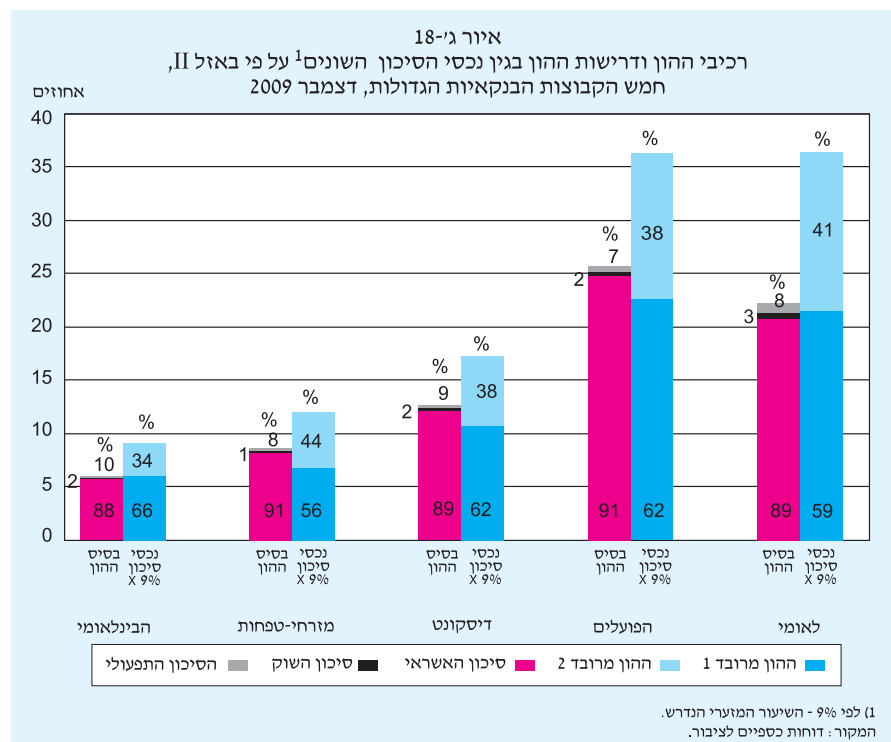
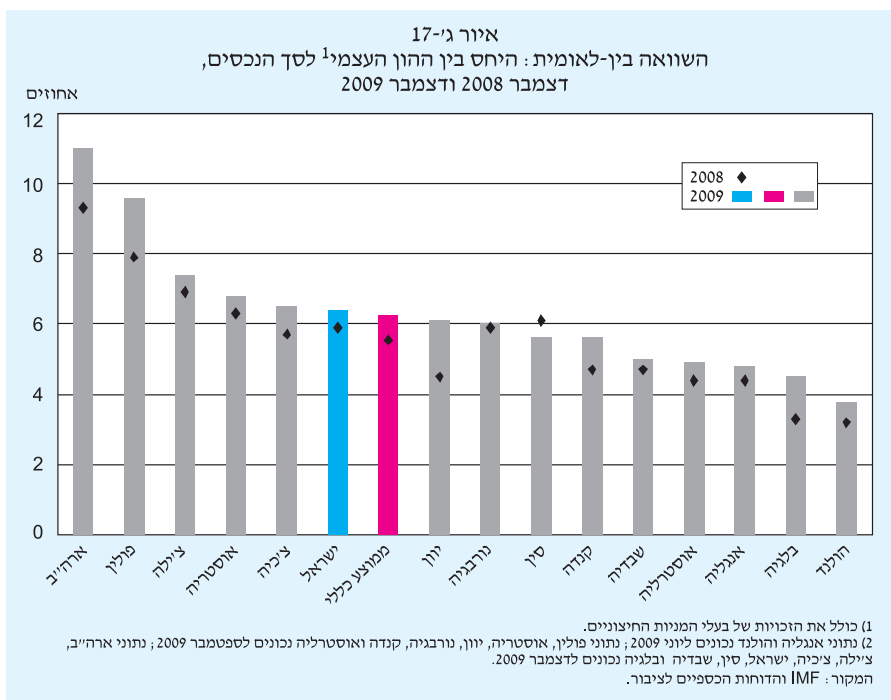

במקביל לדיווח המקורי⁶⁰. מדצמבר 2009 נדרשו הבנקים להקצות הון בהתאם להוראת השעה "מסגרת עבודה למדידה והלימות הון". המעבר ליישום ההוראה החדשה הדגיש את ההבדלים בין ההוראות באופן החישוב של נכסי הסיכון, וכן את חשיבותם של הנדבך השני והשלישי בתהליך הקצאת ההון.

המעבר בין באזל I לבאזל II לא השפיע על ערכו של יחס הלימות ההון במידה ניכרת (מ-13.69% על פי באזל I ל-13.61% על פי באזל II). בסיס ההון לא השתנה מהותית, וסך נכסי הסיכון עלו בכאחוז, אולם התמהיל שלהם השתנה: בבסיס ההון ירד ב-2% ההון מרובד 1 (שהוא החלק היציב של בסיס ההון), וההון מרובד 2 גדל ב-3%; שינוי זה נבע מהכללת היתרה בגין התאמת ניירות ערך לשווי ההון בבסיס ההון, בהתאם לכללים החדשים של באזל II, וכן מההבדלים שבין כללי באזל I לכללי באזל II בניכויים הנדרשים בכל אחד מרובדי ההון. על נכסי הסיכון פעלו מספר גורמים: ראשית, החל מהשנה נדרשו הבנקים להקצות הון בגין הסיכון התפעולי – דרישה שהביאה לגידול של כ-67 מיליארדי ש"ח בסך נכסי הסיכון של מערכת הבנקאות; שנית, המעבר ליישום הגישה הסטנדרטית הביא לירידה של כ-7% בנכסי סיכון האשראי, כתוצאה משינויים במשקלות הסיכון. הירידה הגדולה ביותר מיוחסת לקבוצת

⁶⁰ הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 311 – "יחס הון מוערי".

לוח ג'-10

התפלגות ההון ויחסי ההון בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2008 ו-2009

דיסקונט			הפועלים			לאומי			
2009	2009	2008	2009	2009	2008	2009	2009	2008	
II באזל	I באזל	I באזל	II באזל	I באזל	I באזל	II באזל	I באזל	I באזל	
(מיליוני ש"ח)									
10,292	10,292	9,023	20,948	20,948	19,225	22,144	22,144	18,917	ההון העצמי ¹
9,064	.	.	20,285	.	.	21,478	.	.	הון הליבה ²
10,699	11,653	10,130	22,562	22,623	20,873	21,478	21,578	19,290	ההון מרובד ²¹
6,485	5,742	3,849	13,631	13,363	9,752	14,863	14,640	10,449	ההון מרובד ²²
0	0	0	0	0	0	0	0	0	הון רובד ²³
סך כל ההון לצורך חישוב יחס ההון לרכיבי הסיכון ³									
17,184	17,395	13,979	36,193	35,986	30,625	36,341	36,218	29,739	
(מיליוני ש"ח)									
187,817	187,817	181,831	309,555	309,555	306,847	321,775	321,775	310,792	סך המאון
126,775	129,174	134,539	240,402	258,301	275,337	229,551	243,766	251,473	סיכון האשראי
2,752	3,401	1,916	4,460	4,811	5,189	7,418	9,415	5,476	סיכונים השוק
12,969	.	.	19,835	.	.	20,928	.	.	הסיכון התפעולי
142,496	132,575	136,455	264,697	263,112	280,526	257,897	253,181	256,949	סך כל הסעיפים המשוקללים
(אחוזים)									
5.48	5.48	4.96	6.77	6.77	6.27	6.88	6.88	6.09	יחס ההון לסך המאון
6.36	.	.	7.66	.	.	8.33	.	.	יחס הון הליבה לרכיבי הסיכון
7.51	8.79	7.42	8.52	8.60	7.44	8.33	8.52	7.51	יחס ההון מרובד 1 לרכיבי הסיכון
4.55	4.33	2.82	5.15	5.08	3.48	5.76	5.78	4.07	יחס ההון מרובד 2 לרכיבי הסיכון
12.06	13.12	10.24	13.67	13.68	10.92	14.09	14.31	11.57	יחס ההון לרכיבי הסיכון

"מזרחי-טפחות" (19%), בשל ההקלה במשקל האשראי לדיור⁶¹. לבסוף, בהקצאת ההון בגין החשיפה לסיכונים שוק נרשמה ירידה, שנבעה בעיקרה משינויים בהוראות להקצאת הון בגין סיכונים שוק והתאמתן להוראות המודל הסטנדרטי הכלול במסגרת העבודה של באזל II⁶². עם זאת, במסגרת הנדבך השני נדרשים התאגידים הבנקאיים להקצות הון כנגד סיכונים שלא טופלו כלל או טופלו באופן חלקי בלבד בנדבך הראשון⁶³.

⁶¹ בהתאם לכללי באזל II, האשראי לדיור משוקלל במשקלות סיכון של 35% (הלוואות בשיעור מימון שאינו עולה על 75%) ו-75% (הלוואות בשיעור מימון הגבוה מ-75%), לעומת משקלות של 50% (הלוואות בשיעור מימון שאינו עולה על 60%) ו-100% (הלוואות בשיעור מימון הגבוה ב-60%) על פי כללי באזל I.

⁶² השינויים הם: הפחתה במשקלות של סיכון הריבית השקלית כך שיותאמו למשקלות של סיכון הריבית במסגרת באזל II, התרת קיוזים בין פוזיציות סיכון ריבית שקלית לפוזיציות סיכון ריבית מדדית וביטול הקצאת ההון בגין סיכון האינפלציה.

⁶³ על כן נדרשים הבנקים במסגרת הנדבך השני להקצות הון בגין הסיכון הנובע מהשוני בהשתנות שיעורי הריבית במגזר השקלי לעומת שיעורי הריבית במגזר המדדי ובגין סיכון האינפלציה. נוסף על כך הם נדרשים להקצות הון בגין סיכון הריבית בתיק הבנקאי, סיכון שאינו מטופל כלל במסגרת הנדבך הראשון.

לוח ג'–10 (המשך)

התפלגות ההון ויחסי ההון בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2008 ו-2009

חמש הקבוצות			הבינלאומי			מזרחי-טפחות			
2009	2009	2008	2009	2009	2008	2009	2009	2008	
II באזל	I באזל	I באזל	II באזל	I באזל	I באזל	II באזל	I באזל	I באזל	
(מיליוני ש"ח)									
67,004	67,004	59,477	6,735	6,735	6,009	6,885	6,885	6,303	ההון העצמי ¹
63,587	.	.	6,058	.	.	6,702	.	.	הון הליבה ²
67,499	69,025	62,239	6,058	6,357	5,681	6,702	6,814	6,265	ההון מרובד ²¹
43,272	41,827	30,814	3,073	2,784	2,354	5,220	5,298	4,410	הון מרובד ²²
0	0	0	0	0	0	0	0	0	ההון רובד ²³
110,771	110,852	93,053	9,131	9,141	8,035	11,922	12,112	10,675	סך כל ההון לצורך חישוב יחס ההון לרכיבי הסיכון ²
(מיליוני ש"ח)									
1,042,154	1,042,154	1,013,278	104,568	104,568	98,922	118,439	118,439	114,886	סך המאזן
730,090	788,085	817,077	57,380	62,837	63,886	75,982	94,007	91,842	סיכון האשראי
16,416	21,612	16,733	1,162	1,636	1,611	624	2,349	2,541	סיכוני השוק
67,313	.	.	6,543	.	.	7,038	.	.	הסיכון התפעולי
813,819	809,697	833,810	65,085	64,473	65,497	83,644	96,356	94,383	סך כל הסעיפים המשוקללים
(אחוזים)									
6.43	6.43	5.87	6.44	6.44	6.07	5.81	5.81	5.49	יחס ההון לסך המאזן
7.81	.	.	9.31	.	.	8.01	.	.	יחס הון הליבה לרכיבי הסיכון
8.29	8.53	7.46	9.31	9.86	8.67	8.01	7.07	6.64	יחס ההון מרובד 1 לרכיבי הסיכון
5.32	5.17	3.70	4.72	4.32	3.59	6.24	5.50	4.67	יחס ההון מרובד 2 לרכיבי הסיכון
13.61	13.69	11.16	14.03	14.18	12.27	14.25	12.57	11.31	יחס ההון לרכיבי הסיכון

(1) כולל הזכויות של בעלי מניות חיצוניים על פי מאזני הקבוצות.

(2) לאחר ניכויים.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

מהנתונים המוצגים באיור ג'–18 עולה, שהקבוצות הבנקאיות במערכת שונות זו מזו ברמה של בסיס ההון ונכסי הסיכון ובתמהילים.

כחלק מהמעבר ליישום ההוראה החדשה למדידת הלימות ההון במערכת הבנקאות בישראל פעל הפיקוח על הבנקים השנה להטמעת הנדבך השני של באזל II. הנדבך השני מפרט ארבעה עקרונות החלים על התאגידים הבנקאיים ועל רשויות הפיקוח ומבססים את המסגרת הכוללת לתהליך הסקירה הפיקוחי (SRP⁶⁴). המטרה העיקרית של עקרונות אלה היא להגביר את הקשר שבין פרופיל הסיכון של התאגיד הבנקאי, מערכות ניהול הסיכון והפחתתו לבין הונו. במסגרת זו נדרשים התאגידים הבנקאיים לקיים תהליך פנימי להערכת הלימות הונום ולקבוע אסטרטגיה להבטחת הלימות ההון (ICAAP⁶⁵). תהליך זה נועד להבטיח כי התאגידים הבנקאיים יחזיקו הון הולם, שיתמוך בכל הסיכונים הגלומים בעסקיהם, וכי הם יפתחו וינקטו תהליכים נאותים

⁶⁴ Supervisory Review Process.⁶⁵ Capital Adequacy Assessment Process.

לניהול הסיכונים. התהליך משלב, בין היתר, קביעה של יעדי הון ושל תהליכי תכנון ההון ובחינת מצב ההון במיגוון תרחישי קיצון. במקביל לכך נדרש הפיקוח על הבנקים לבצע תהליך סקירה והערכה של ה-ICAAP בתאגידים הבנקאיים (SREP⁶⁶), כדי לקבוע אם ההון ויעדי ההון הולמים, ובמידת הצורך לדרוש צעדי תיקון, לרבות חיווק של הממשל התאגידי, של ניהול הסיכונים ושל הבקורות הפנימיות.

תיבה ג'–1: חיווק מסגרת ההון הרגולטורי בעולם

אחת הסיבות המרכזיות להחמרתו של המשבר הפיננסי האחרון היא שבמדינות רבות המגזר הבנקאי היה ממונף במידה ניכרת – תופעה שלווה בשחיקה הדרגתית של בסיס ההון ואיכותו – ובנקים רבים לא החזיקו עודפי נזילות מספקים. כתוצאה מכך מערכת הבנקאות לא הייתה מסוגלת לספוג את הפסדי האשראי והמסחר ולהתמודד עם החשיפות החוץ-מאזניות הגדולות שנוצרו, השוק איבד את ביטחונו ביכולת הפירעון והנזילות של מוסדות בנקאיים רבים, והחולשות במגזר הפיננסי זלגו לכלכלה הריאלית. ממדי המשבר אילצו את המגזר הציבורי להתערב באופן חסר תקדים דרך הזרמת נזילות, תמיכה בהון ומתן ערבויות. כחלק מלקחי המשבר פרסמה ה-BCBS¹ (להלן: "הוועדה") בדצמבר 2009 "מסמך התייעצות" – "Strengthening the resilience of the banking sector", שמטרתו לשפר את היציבות של מערכת הבנקאות, תוך חיווק מסגרת ההון הרגולטורי המבוססת על שלושת הנדבכים של הוראת באזל II. להלן עיקרי המלצותיה של הוועדה.

א. הגברת האיכות, העקביות והשקיפות של בסיס ההון
בשלהי 2007, כשפרץ המשבר הפיננסי, נמצא כי הכמות והאיכות של הון הבנקים מרובד 1 (Tier 1 capital) – שהוא הרכיב המרכזי של ההון המשמש לספיגת הפסדים על בסיס שוטף ובעת פירוק – אינה מספקת. באמצע שנות התשעים החלו הבנקים (בעיקר בארה"ב) להנפיק מכשירים חדשים, שכללו מאפיינים של הון וחוב. למכשירים אלה יתרונות הן למנפיקים והן למשקיעים, אולם בצד היתרונות ישנם מספר חסרונות, בהם יכולתם המוגבלת לספוג הפסדים, מורכבותם היחסית והעדר השקיפות. אחת ההשלכות של התפתחויות אלו הייתה שחיקה הדרגתית של בסיס ההון ואיכותו. בפועל החזיקו בנקים בעולם הון ליבה שאינו עולה על 2% מסך נכסי הסיכון, ועדיין עמדו ביחס ההון הכולל וביחס ההון הראשוני. כתוצאה מכך משתתפים בשוק איבדו את ביטחונם ביכולתו של ההון מרובד 1 לספוג הפסדים. מלבד זאת הגדרות ההון מרובד 1, לעת עתה,

1 Basel Committee on Banking Supervision.

⁶⁶ Supervisory Review and Evaluation Process.

אינן שקופות די הצורך ואינן אחידות בין המדינות השונות. לפיכך המליצה הוועדה להתמקד בחיזוק רכיבי החלק העיקרי (predominant form of tier 1 capital) של ההון מרובד 1 – הון הליבה – כך שהוא יכלול מניות רגילות ועודפים. יתר רכיביו יהיו בעיקר מכשירים היברידיים שיעמדו בקריטריונים נוקשים כדי להבטיח יכולת ספיגת הפסדים על בסיס שוטף. במסגרת זו ייכללו מכשירים נדחים שהדיבידנדים והקופונים בגינם משולמים על פי שיקול דעת ולא על בסיס צובר, ואין להם מועד פירעון או שאין בהם תמריץ לפדיון (incentive to redeem). כנגד זאת, מכשירים היברידיים חדשניים בעלי תמריץ לפדיון, אשר כיום מוגבלים ל-15% מההון מרובד 1, לא ייכללו בהון מרובד 1. המלצה נוספת קבעה שההון מרובד 2 יהיה "מקשה אחת": תבוטל ההפרדה בין "הון מרובד 2 עליון" לבין "הון מרובד 2 תחתון", ובכך ההתייחסות לרכיב זה של בסיס ההון תהיה פשוטה יותר. בניגוד להון מרובד 1, שיכלול מכשירים הסופגים הפסדים על בסיס שוטף, הוצע כי ההון מרובד 2 יכלול רק מכשירים הסופגים הפסדים בעת חדלות פירעון. נוסף על כך תבוטל ההקצאה של הון מרובד 3, המשמש כנגד סיכונים שוק, ובכך יובטח שכנגד סיכון זה יוקצה הון הזהה באיכותו לזה הנדרש בגין סיכון האשראי ובגין הסיכונים התפעוליים. במקביל לכך המליצה הוועדה על שלוש מגבלות נפרדות, כשיעור מנכסי הסיכון – יחס הון הליבה, יחס ההון מרובד 1 ויחס ההון הכולל. כדי להגביר את השקיפות לגבי בסיס ההון, הוצע לקיים דרישות גילוי נוספות המחייבות פירוט של רכיבי ההון בדוחות הכספיים.

ב. שיפור כיסוי הסיכון

אחד מלקחי המשבר הוא הצורך לחזק את כיסוי הסיכון (risk coverage) של מסגרת ההון. הכישלון בזיהוי סיכונים מרכזיים שמקורם במאזן ומחוץ לו, וכן בחשיפות של נגזרים, היה אחד הגורמים שערערו את היציבות (destabilising factors) בשנים האחרונות. לפיכך הכניסה הוועדה, ביולי 2009, תיקונים בהוראת באזל II²: הרחבת דרישות ההון לגבי החשיפות בתיק למסחר והחשיפות בגין עסקות איגוח מורכבות, שהיוו מקור מרכזי למרבית ההפסדים בבנקים המנהלים פעילות בין-לאומית; שימוש בערך הנתון לסיכון (VaR), המבוסס על תקופה של מצב פיננסי קיצוני באורך של 12 חודשים; דרישות להגדלת ההון בגין איגוח מחדש (res securitisations) בתיק הבנקאי ובתיק למסחר; והידוק התקנים (standards) הנוגעים לתהליך הסקירה הפיקוחי (supervisory review process) (במסגרת נדבך 2) ולדרישות הגילוי (במסגרת נדבך 3). מעבר לתיקונים שפורסמו ביולי 2009 המליצה הוועדה במסמך ההתייעצות להדק את דרישות ההון לגבי חשיפות אשראי של צד נגדי בגין פעילות פיננסית בנגזרים, בעסקות רכש חוזר ובאיגוח. שינויים אלה יגדילו את כריות ההון של החשיפות האמורות, יפחיתו את השפעת המחזוריות ויהוו תמריץ להעברת חוזים של נגזרים מעבר לדלפק (OTC) לצדדים נגדיים

² השינויים פורסמו ב-"the Committee's Enhancements to Basel II framework and Revisions to the Basel II market risk framework" (July 2009).

מרכזיים (CCPs) באמצעות הגדלת דרישות ההון, ולכן יביאו להפחתת הסיכון של המערכת הפיננסית (systemic risk).

ג. יחס המינוף

אחד המאפיינים הבולטים של המשבר היה רמת מינוף גבוהה של מערכת הבנקאות. לכן המליצה הוועדה להשתמש ביחס מינוף המציג את ההון העצמי ביחס לסך הנכסים, כמדד נוסף (לצד יחס הלימות ההון לרכיבי הסיכון). יחס זה, שאינו מבוסס על נכסי הסיכון אלא על סך החשיפה, ובכך הוא חסין מטעויות אמידה של המודלים³, משמש בלם (backstop measure) לחשיפות הבנקים בעתות משבר. על פי המלצות הוועדה יחושב היחס כך שיהיה ניתן להשוות בין מוסדות פיננסיים המשתייכים למדינות שונות ברחבי העולם, המאמצות כללי חשבונאות שונים.

ד. הפחתת הפרו-מחזוריות ויצירת כריות הון אנטי-מחזוריות

אחד הגורמים המרכזיים שהביאו להתערערות היציבות במהלך המשבר הוא התגברות הפרו-מחזוריות של זעזועים פיננסיים. נטיית המשתתפים בשוק להתנהג באופן פרו-מחזורי התחזקה דרך מיגוון ערוצים, כגון הערכת הנכסים לפי שווי השוק. לפיכך הציעה הוועדה מספר מדדים שיסייעו לבנקים בספיגת הזעזועים כדי למנוע זליגה של הסיכון למערכת הפיננסית ולמשק בכללו; אלה יפחיתו את השפעת הפרו-מחזוריות ויגבירו את עמידותה של מערכת הבנקאות בתקופות של גאות. במסגרת זו התייחסה הוועדה לנושאים הבאים:

- המחזוריות של הדרישה להון מזערי (cyclicality of the minimum requirement) – בעקבות הוראת באזל II התהדק הקשר בין הסיכון לבסיס ההון, לצד התגברות השפעת המחזוריות. לכן העלתה הוועדה מספר הצעות כדי להפחית את השפעת המחזוריות, כגון שינויים באמידת ההסתברות לכשל (PD).
- הפרשות צופות לעתיד (forward looking provisioning) – שינוי כללי החשבונאות, תוך מעבר ליישום גישת ההפסד הצפוי (EL approach). גישה זו מאפשרת לזהות באופן ברור יותר הפסדים שהתרחשו בפועל, והיא מאופיינת בפחות מחזוריות מאשר הגישה הנוכחית ("incurred loss").
- מדיניות הון שמרנית (capital conservation) – בניית כריות הון נוספות (adequate buffers) במהלך תקופות גאות (good times), מעבר ליחס ההון הנדרש, כדי שהן ישמשו בעתות מצוקה. במהלך המשבר המשיכו חלק מהבנקים לחלק דיבידנדים, לבצע רכישות עצמיות (share buy)

³ במהלך המשבר האחרון יחס הלימות ההון לרכיבי הסיכון לא שיקף נאמנה את רמת המינוף במערכת הפיננסית, בהיותו מושפע מטעויות אמידה.

(backs) ולשלם תגמולים גבוהים (compensation payment) – למרות מצבם הפיננסי והתחזיות הקודרות בדבר התדרדרות המגזר הפיננסי. לכן המליצה הוועדה על מסגרת שתעניק למפקחים כלים חזקים יותר כדי לעודד מדיניות הון שמרנית במגזר הבנקאי. יישום המסגרת יסייע בהגדלת יכולת העמידה של המגזר הבנקאי בתקופות שפל וביצירת מנגנון לבנייה מחודשת של ההון במהלך ההתאוששות הכלכלית.

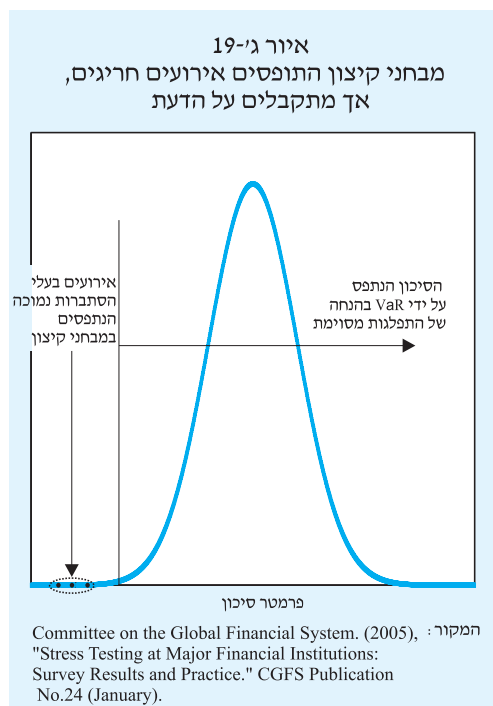
- הגדלת האשראי בשיעור גבוה (excess credit growth) – אחת התופעות שהיינו עדים להן במהלך המשבר הפיננסי הייתה שההפסדים הנוצרים במגזר הבנקאי בתקופות שפל הקודמות לתקופות שבהן האשראי גדל בשיעור גבוה יכולים להיות עצומים. תופעה זו עלולה לערער את המגזר הבנקאי, להביא לנסיגה של הכלכלה הריאלית, ובעקבותיה – להתדרדרות נוספת בתאגידים בנקאיים. קשר פנימי זה מדגיש את החשיבות של בניית הגנות הון בתקופות שבהן האשראי גדל בשיעורים גבוהים במיוחד. הוועדה מציעה להתאים את טווח כרית ההון הנוספת (capital buffer range) כאמור לעיל, כאשר מתקבלים סימנים לגידול מואץ של האשראי. באופן זה יבנו הבנקים כריות הון אנטי-מחזוריות, ובכך יגדילו את יכולתם לספוג הפסדים בעתות משבר.

ה. הסיכון המערכתי (systematic risk) והקשרים ההדדיים בין הבנקים אחד הלקחים החשובים שהופקו מהמשבר הוא הצורך להתמקד בהפחתת הסיכון של המערכת הפיננסית כולה (הסיכון המערכתי). הקשרים ההדדיים שבין רבים מהבנקים הגדולים ובין מוסדות פיננסיים אחרים הביאו, במהלך המשבר, לגלישה של זעזועים שליליים על פני המערכת הפיננסית והמשק בכללו. לפיכך החלה הוועדה בפיתוח גישות יישומיות כדי לסייע למפקחים באמידת המהותיות של הבנקים ליציבות המערכת הפיננסית והכלכלה הריאלית, ובבחינת צעדים להפחתת ההסתברות לפשיטות רגל של בנקים חשובים ולצמצום השפעתן על כלל המערכת (systemically important banks).

6. מבחני קיצון

א. מבוא

מבחני הקיצון הפכו בשנים האחרונות לכלי חשוב לניהול סיכונים, המשמש תאגידים בנקאיים כחלק מניהול הסיכונים הפנימי, ואת המפקחים – בהערכת יציבות המערכת וזיהוי מוקדי סיכון. במסגרת זו ערך הפיקוח על הבנקים בשנת 2009 תרחישי קיצון, וכן אמד מודלים מקרו-כלכליים לבחינת יציבות המערכת הבנקאית והבנק הבודד ורגישותם לגורמי סיכון.

תרחישי הקיצון המשמשים את התאגידים הבנקאיים מתריעים בפני ההנהלה על תוצאות חמורות בלתי צפויות הקשורות למיגוון סיכונים, ומספקים אינדיקציה באשר להון שיידרש לספיגת הפסדים במקרה של זעזועים גדולים. מבחני הקיצון הם כלי משלים וחשוב לגישות ולמדדים אחרים לניהול סיכונים, כגון מודל ה-VaR, ומתמקדים באירועים חריגים. כך, למשל, בעוד שה-VaR משקף את ההתנהגות היומיומית של השוק, מבחני הקיצון בוחנים את ביצועי התיק במהלך תקופות לא "רגילות", ולפיכך הם מספקים מידע על סיכונים שמחוץ לתחום הנתפס על ידי מודל ה-VaR (איור ג'-19).

המשבר הפיננסי העולמי שפרץ בתחילת 2007 הדגיש את חשיבות השימוש במבחני קיצון. עומק המשבר ומשכו העלו אצל רשויות פיקוח ספקות

לגבי מהימנותם של מבחני הקיצון שהונהגו בתקופה אשר קדמה למשבר והתאמתם לשינויים המהירים שהתרחשו, שכן תוצאותיו היו חמורות מאלה שמבחני הקיצון הצביעו עליהן. במאי 2009 פרסמה הוועדה הבין-לאומית לפיקוח על הבנקים (BCBS) מסמך עקרונות לניהול זהיר של מבחני הקיצון ופיקוח עליהם⁶⁷. המסמך הוא תוצאה של בדיקת הנהלים שהיו נהוגים בביצוע מבחנים אלו לפני המשבר ובמהלכו; על סמך בדיקה זו, ובמאמץ לשפר את מהימנות המבחנים פותחו עבור התאגידים הבנקאיים ועבור המפקחים עקרונות סדורים המתייחסים למטרותיהם של מבחני הקיצון, לניהולם, וכן ליישומם בבדיקה של סיכונים ומוצרים ספציפיים. במסמך נדרש, בין היתר, כי מבחני הקיצון יכסו את מיגוון הסיכונים ותחומי הפעילות של התאגיד הבנקאי, תוך התחשבות בקשרים ההדדיים ביניהם, כדי לספק תמונה מלאה של סיכון התאגיד הבנקאי. נוסף על כך צריכים מבחני הקיצון לכלול תרחישים המשקפים מיגוון של אירועים ודרגות חומרה, ובהם גם סדרת זעזועים מקרו-כלכליים ופיננסיים, תוך התחשבות באינטראקציות כלל-מערכתיות ובהשפעות של היוון חוזר.

במסגרת עבודת היחידה הכלכלית בפיקוח על הבנקים נבחנו מספר תרחישים המשקפים מיגוון של אירועים, ביניהם תרחישים לבחינת ההשפעה של קריסת קבוצת לוויים גדולה על מערכת הבנקאות ולבחינת עמידתם של הבנקים ביעד הלימות ההון לשנת 2009. נערכו גם מבחני קיצון מקרו-כלכליים, הקושרים בין מערכת של גורמים

⁶⁷ בינואר 2010 הפיץ הפיקוח על הבנקים לתאגידים הבנקאיים תרגום של המסמך, כחלק ממאמציו לשדרוג מערך ניהול הסיכונים, הבקרה והממשל התאגידי.

מקרו-כלכליים לבין סיכון האשראי במערכת הבנקאית. התרחישים והמודלים שיוצגו להלן משקפים רק חלק מעבודת היחידה בנושא.

ב. תרחישי קיצון

(1) סיכון האשראי

תיק האשראי הבנקאי

מבחינה הרגישות מאשרים שמבין גורמי הסיכון, השפעת התממשותו של סיכון האשראי על יציבות הבנקים היא הגדולה ביותר. ניתחנו אפוא את ההשפעה של התדרדרות באיכות האשראי על שיעור ההפסד מבסיס ההון. לשם כך בחנו תרחיש של עליית משקל האשראי המאזני ללווים בעייתיים בסך האשראי לציבור ורכיבו לשיעור של 10% – הרמה ששררה בשנת 2002. ההנחות שעמדו בבסיס תרחיש זה הן: (1) סך האשראי שאינו נושא הכנסה⁶⁸, שהבעייתיות שלו היא החמורה ביותר, הפך להפסד; (2) רכיבו האחרים של האשראי הבעייתי תורגמו להפסדים באופן חלקי: לכל רכיב יוחס משקל שבין 10% ל-60%, בהתאם לדרגת חומרתו⁶⁹. הנחות אלה שקולות ליחס ההוצאה השנתית בגין ההפרשה לחובות מסופקים בסך האשראי המאזני – הנע, בבנקים השונים, בין 2.7% ל-5.2%. תכנון התרחיש מבוסס על ההנחה שבעת האטה הלווים המסוכנים ביותר הם שיסבלו מהתדרדרות התלולה ביותר. בתרחיש שנבחן נמצא כי שיעור ההפסד מבסיס ההון של המערכת הבנקאית נאמד בכ-20%. תוצאות התרחיש מראות כי יחס הלימות ההון בכל הבנקים נותר מעל למינימום הנדרש⁷⁰. נדגיש כי ניסיון העבר של ישראל במשברים הוא מצומצם יחסית, וכי בחינה של 17 משברים פיננסיים בארצות אחרות מצביעה על עלייה ממוצעת של כ-10 נקודות אחוז של היחס NPL לסך האשראי המאזני (Non Performing Loans to Total Loans) כשנה לאחר המשבר ועל שיעור התאוששות (recovery) ממוצע של כ-60%⁷¹.

האשראי לדיור

ההורדה הדרמטית של ריבית בנק ישראל והעלייה החדה של משקל ההלוואות הלא-צמודות בריבית משתנה בסך האשראי לדיור⁷² הגדילו את החשיפה של הבנקים לעלייה בשיעור הריבית. לווים שנטלו הלוואות לא-צמודות בריבית משתנה אמנם נהנים כיום מנטל חוב מצומצם, אולם הם חשופים לעלייה של ריבית בנק ישראל – אפשרות

⁶⁸ לפי משקלו בסך האשראי לציבור בדצמבר 2002.

⁶⁹ האשראי שאורגן-מחדש שוקלל ב-60%, האשראי המיועד לארגון מחדש ב-40%, האשראי בפיגור זמני ב-30%, והאשראי בהשגחה מיוחדת ב-10%. התוצאה שקולה לשיעור הפסד ממוצע של כ-40% מסך האשראי הבעייתי.

⁷⁰ יש לציין כי התרחיש אינו מביא בחשבון את הנחיית המפקח בדבר אימוץ יעד הון ליבה שאינו פוחת מ-7.5%, הנחיה שתחול מיום 31.12.2010.

⁷¹ IMF Country Report No. 08/63 "Israel Selected Issues", IMF (2008).

⁷² שיעור ההלוואות השקליות בריבית משתנה הגיע בפברואר 2009 לרמת שיא של 77%.

הצפויה להתממש בהדרגה על רקע רמתה הנמוכה כיום. לפיכך נבחנה ההשפעה של עליית שיעור הריבית על הלוואה לדיור לא-צמודה בריבית משתנה על נטל החוב⁷³. התקבל שעלייה של כ-5 נקודות אחוז⁷⁴ בריבית, לרמה של 7%, מגדילה את נטל החוב ב-14 נקודות אחוז, לשיעור של 44% – בדומה לרמה ששררה בשנת 2003. התרחבות כזאת של נטל החוב צפויה להביא לגידול ההפרשות לחובות מסופקים בגין האשראי לדיור.

בשנתיים האחרונות עלו במידה ניכרת מחירי הדירות בישראל, לאחר ירידה מתמשכת של כעשר שנים, וחלק מהרכישות והעסקאות הן בדירות להשקעה. בישראל שיעורי המימון (LTV) הממוצעים ונטל החוב הממוצע נמוכים ביחס למקובל במדינות מפותחות בעולם. אף על פי כן התממשות תרחיש של ירידה ניכרת במחירי הדיור בד בבד עם פגיעה במקורות ההכנסה של משקי הבית עלול להוביל למכירת דירות במחירים הנמוכים משווי המשכנתאות שניטלו לשם רכישתן, וכך – לגידול של שיעורי ההפסד של הבנקים מתיקי האשראי לדיור. עם זאת איננו צופים פגיעה ישירה באיתנותה של מערכת הבנקאות מהתממשות תרחיש מעין זה.

(2) סיכון הריבית

נבחנה השפעת עלייה של 300 נקודות בסיס בעקום התשואות במגזר הלא-צמוד ועלייה של 200 נקודות בסיס במגזר הצמוד ובמגזר המט"ח. התרחשים כללו רק את ההשפעה הישירה על המערכת הבנקאית, ולא את ההשפעה העקיפה, שהשלכותיה יכולות להיות משמעותיות⁷⁵. תוצאות התרחשים מצביעות על הפסד המגיע, בחלק מהבנקים, עד כ-2% מבסיס ההון⁷⁶.

(3) סיכון שער החליפין

נבחנה ההשפעה של פחות בשיעור של 20% בשער החליפין שקל-דולר⁷⁷. ההשפעה הישירה של שינוי בשער החליפין על ההפסדים במערכת הבנקאית נמצאה זניחה – הפסד בשיעור של כ-1% מבסיס ההון של המערכת הבנקאית – וזאת משום שמדיניות המערכת היא לשמור על פוזיציות נמוכות במגזר המט"ח. לעומת זאת ההשפעה העקיפה על רכיבי הסיכון ועל הלימות ההון נמצאה מהותית.

⁷³ נטל החוב מוגדר, לעניין זה, על ידי שיעור ההחזר הממוצע של הלוואה לדיור מההכנסה הממוצעת. שיעור ההחזר חושב על סמך התקופה הממוצעת המקורית לפירעון, הריבית הממוצעת, גובה הלוואה הממוצעת לדיור וציפיות האינפלציה; ההכנסה הממוצעת חושבה על סמך השכר הריאלי הממוצע למשרת שכיר.

⁷⁴ מהערכה של חטיבת המחקר בבנק ישראל (המבוססת על מודל DSGE) לגבי הרמה הצפויה של ריבית בנק ישראל לסוף שנת 2011 עולה כי רמה של 6% נמצאת בתחום המכסה 66% מהתפלגות הריבית הצפויה. המשמעות היא – עלייה של כ-5 נקודות אחוז בהשוואה לרמתה כיום (דוח האינפלציה 2009, הרביע הרביעי).

⁷⁵ העלאת הריבית הנומינלית מעלה את הריבית הריאלית ומקשה על הלווים לשלם את חובם ולקחת אשראי חדש. בדרך כלל נמצא קשר חיובי בין שיעור ריבית גבוה להפסדי אשראי.

⁷⁶ התרחיש שנבחן הוא עלייה בריבית, ולכן הפגיעה היא בקרב בנקים שבהם המח"ם המתוקנן חיובי.

⁷⁷ נבחר תרחיש של פחות, משום שבמרבית הבנקים הפוזיציה במגזר המט"ח הייתה ב-31.12.2009 שלילית, ולכן הם היו חשופים לפחות.

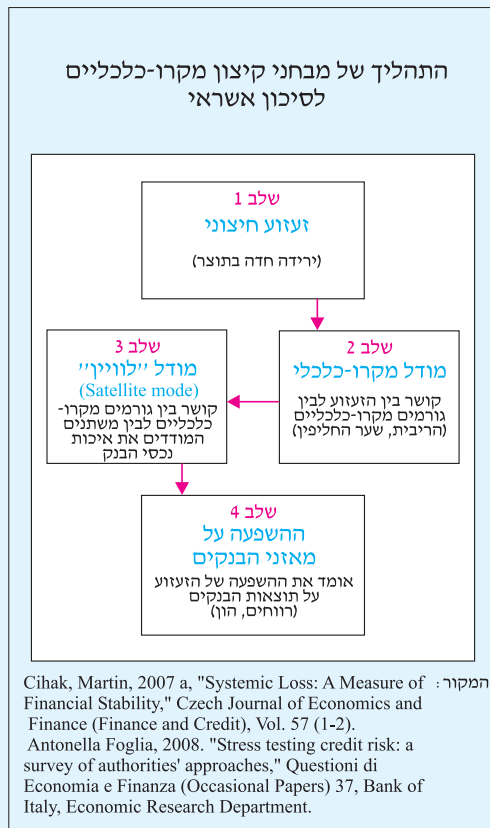
תיבה ג'-2: מבחני קיצון מקרו-כלכליים לסיכון אשראי

מודלים מקרו-כלכליים לסיכון האשראי קושרים בין מערכת של גורמים מקרו-כלכליים לבין ההסתברות לכשל, ומשמשים לביצוע מבחני קיצון. עם זאת, מודלים אלה מתבססים על קשרים סטטיסטיים היסטוריים לחיזוי התפתחותם של הסיכונים בעתיד, ולכן יכולתם ללכוד תגובות קיצוניות-במיוחד מוגבלת, בפרט כשהם מסתמכים על תקופה ארוכה של יציבות. מכאן שלמרות החשיבות של שימוש במודלים מקרו-כלכליים אין להסתמך עליהם באופן בלעדי, אלא בצד בחינת תרחישים המשקפים מיגוון של אירועים ודרגות חומרה, כפי שמתואר לעיל.

עריכת מבחני קיצון מקרו-כלכליים היא תהליך רב-שלבי (איור): תחילה בוחרים את הזעזוע החיצוני (שלב 1). אחר כך אומדים, באמצעות שימוש

במודל מקרו-כלכלי¹, את השפעתו על משתנים מקרו-כלכליים (שלב 2) – למשל: את ההשפעה של ירידה חדה בתוצר על הריבית ועל שער החליפין. מאחר שמודלים מקרו-כלכליים אינם כוללים, לרוב, משתנים מהמגזר הפיננסי, נדרש לצרף לתהליך "מודל לוויין" ("satellite model") הקושר בין המשתנים המקרו-כלכליים למשתנים הפיננסיים, ובפרט לאלה המתארים את איכות תיק האשראי (שלב 3). שני המודלים יחד אומדים את השפעתו של הזעזוע החיצוני על תיק האשראי, על הפסדי הבנק ועל הונו (שלב 4).

במסגרת עבודת הפיקוח על הבנקים בנושא מבחני קיצון אמדנו מודל מקרו-כלכלי לסיכון אשראי המבוסס על עבודתו של

¹ כגון המודלים המשמשים בנקים מרכזיים לביצוע תחזיות מקרו-כלכליות או מודלים כדוגמת VAR) vector autoregression) או VEC) vector error correction).

Wilson², מודל הקושר בין מערכת של גורמים מקרו-כלכליים לבין ההסתברות לכשל³ ומשמש לביצוע מבחני קיצון. המודל נבחן על המגזר העסקי ועל ענף הבינוי והנדל"ן:

- במגזר העסקי – הגורמים שנכללו במודל הם השינויים במדד המשולב למצב המשק⁴, השינויים בריבית הריאלית של בנק ישראל והשינויים במדד ת"א⁵.

- בענף הבינוי והנדל"ן – נאמדו שני מודלים במקביל: מודל "תפוקה", הכולל את המשתנים – סך התפוקה של ענף הבנייה ושיעור השינוי בריבית – ומודל "מחירי דיור", הבוחן את ההשפעה של שיעור השינוי במחירי הדיור בישראל על ההסתברות לכשל בענף⁶.

נוסף על אלה בחנו מספר מודלים המקובלים בספרות לאמידת הקשר שבין הפסדי הבנק בגין אשראי הניתן למגזר משקי הבית לבין הסביבה כלכלית, תוך שימוש במידע מצרפי על סיכון האשראי של המגזר⁷. נבחנה ההשפעה של השינויים בשיעור האבטלה והשינויים בתיק הנכסים הכספיים של הציבור על יחס ההוצאה בגין הפרשה לחובות מסופקים לסך האשראי לאנשים פרטיים שלא לדיור בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. התוצאות שהתקבלו בכל המודלים שנאמדו מראות כי יחס הלימות ההון הממוצע במערכת הבנקאית נותר מעל המינימום הנדרש⁸.

² המודל פותח תחילה עבור McKinsey & Co, והוא מוכר כ-Credit Portfolio View. ראו: Wilson, T.C. (1997a). "Portfolio Credit Risk (I)", Risk, 10, issue 9, 111-117.
Wilson, T.C. (1997b). "Portfolio Credit Risk (II)", Risk, 10, issue 10, 56-61.

³ חברה הוגדרה כחברה בכשל אם בנק הפריש בגינה הפרשה לחובות מסופקים, הסתברות לכשל (PD) בכל רביע התקבלה על ידי חלוקה של מספר החברות המוגדרות כחברות בכשל במספר החברות שהיו פעילות באותה התקופה.

⁴ המדד המשולב הוא אינדיקטור סינתטי מחזורי לאבחון כיוון התפתחותה של הפעילות הריאלית בזמן אמת, והוא מחושב על פי השינוי החודשי בשבעה רכיבים, המייצגים היבטים שונים של הפעילות הריאלית במשק: מדד הייצור התעשייתי, היבוא של מוצרי צריכה, יבוא התשומות לייצור, הפדיון מהמסחר והשירותים, מספר משרות השכיר במגזר העסקי, יצוא הסחורות (ללא חקלאות, דלק, יהלומים ואניות ומטוסים) ויצוא השירותים (שירותי תיירות, מחשוב ומידע, תקשורת, ביטוח ושירותים עסקיים אחרים).

⁵ המשתנים המקרו-כלכליים שנבחרו הם בדומה למקובל ברשויות פיקוח רבות אחרות. לסקירת מודלים מקרו-כלכליים לסיכון אשראי המשמשים רשויות פיקוח בעולם ראו: Antonella Foglia, 2008. "Stress testing credit risk: a survey of authorities' approaches," Questioni di Economia e Finanza (Occasional Papers) 37, Bank of Italy, Economic Research Department.

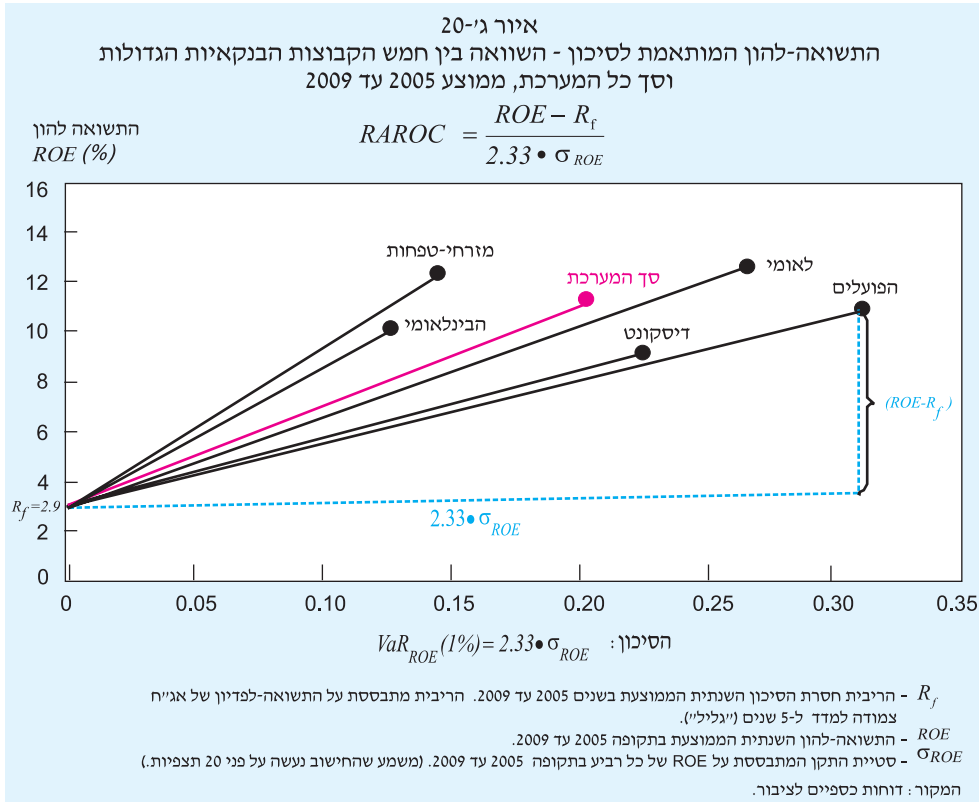
⁶ מאחר שההשפעה של מחירי הדיור במודל המכיל את סך התפוקה של ענף הבינוי ושיעור השינוי בריבית הריאלית לא נמצאה מובהקת, נאמדה השפעתם של מחירי הדיור בנפרד.

⁷ זאת להבדיל מגישה מקובלת אחרת לאמידת סיכון האשראי במגזר משקי הבית באמצעות מודלים המבוססים על מידע פרטי על אודות הלווים.

⁸ נציין כי התרחיש אינו מביא בחשבון את הנחיית המפקח בדבר אימוץ יעד הון ליבה שאינו פוחת מ-7.5%, הנחיה שתחול מיום 31.12.2010.

7. התשואה המותאמת לסיכון

השנה ניכרה הטבה בתשואה המותאמת לסיכון (RAROC) של סך חמש הקבוצות הבנקאיות בהשוואה לרמות הנמוכות אשתקד (לוח ג'-11). חזרתה של המערכת הבנקאית למסלול של רווחיות בד בבד עם ירידה ברמת הסיכון שלה הביאו להטבה במדד התשואה המותאמת לסיכון. ניתוח הביצועים של הקבוצות בחמש השנים האחרונות מצביע על הבדלים, לפעמים ניכרים, בין הקבוצות בביצועים המותאמים לסיכון (איור ג'-20).

לוח ג'–11

התשואה המותאמת לסיכון – RAROC, בגישת השונויות – השונויות המשותפת¹, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2002 עד 2009

חמש הקבוצות	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי-טפחות	הבינלאומי	חמש הקבוצות
2002	4.82	-0.10	-0.17	-0.40	0.34	-0.22
2003	4.89	0.21	0.40	-0.13	0.45	0.28
2004	3.76	0.72	0.81	0.33	0.59	0.81
2005	2.98	0.84	1.01	0.22	0.84	0.96
2006	3.70	1.00	0.89	0.36	0.75	1.00
2007	3.19	0.83	0.60	0.48	0.90	0.83
2008	2.93	-0.10	-0.27	-0.01	0.50	-0.13
2009	1.51	0.37	0.20	0.40	0.47	0.41

(1) התשואה המותאמת לסיכון חושבה על פי גישת השונויות – השונויות משותפת:

$$RAROC_i = (ROE_i - R_f) / (2.33 * \sigma_{ROE_i})$$

כאשר,

ROE = הרווח לסוף השנה להשקעה ממוצעת על פני השנה.

R_f = הריבית חסרת הסיכון; התשואה לפדיון על אג"ח צמודה למדד ל-5 שנים ("גליל") על פני השנה האחרונה הקובעת.

σ_{ROE} = סטיית התקן של התשואות להון, המחושבת על בסיס נתונים רבעוניים של התשואות להון ב-7 השנים האחרונות.

2.33 = ערך Z ברמת מובהקות של 99%.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

לוח ג'–12

ציוני מדד החוסן של המוסדות הבנקאיים בישראל, 2000 עד 2009, סופי שנים (ממוצע משוקלל לסך המערכת)

השנה	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
הציון הכולל	2.6	2.9	2.8	2.4	2.2	2.1	2.0	2.0	2.4	2.0

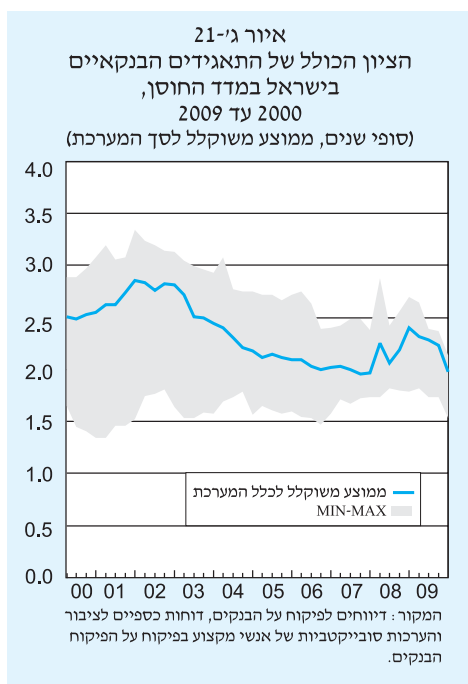
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים, דוחות כספיים לציבור והערכות סובייקטיביות של אנשי מקצוע בפיקוח על הבנקים.

8. חוסנה של מערכת הבנקאות על פי מדד החוסן⁷⁸

לנוכח ההתפתחויות החיוביות שהיו השנה בשוקי ההון ובפעילות הריאלית המקומית ניכרה בסוף 2009 הטבה בציון מדד החוסן, המשקלל לתוכו מדדים לאמידת יציבותה ואיתנותה של מערכת הבנקאות בישראל. (ככל שציון המדד נמוך יותר, מצבה של מערכת הבנקאות טוב יותר; לוח ג'–12 ואיור ג'–21). נראה כי על אף חומרת המשבר ואי-הוודאות ששררה במשק במהלכו, פגיעתו במערכת הבנקאות בשנת 2008 הייתה מתונה, ויציבותם של הבנקים נשמרה.

מדד החוסן מושתת על שש קטגוריות ראשיות: הלימות ההון, איכות הנכסים, איכות הניהול⁷⁹, הרווחים והרווחיות, החשיפה לסיכון נזילות והחשיפה לסיכונים שוק. בכל אחת מהקטגוריות הראשיות של מדד החוסן נבדקו גם קטגוריות משנה, המורכבות מיחסים פיננסיים שונים. ההטבה בציון מדד החוסן השנה ניכרת בכל הקטגוריות הראשיות:

- הלימות ההון של מערכת הבנקאות השתפרה במידה ניכרת, הודות לגידול של בסיס ההון לצד ירידה בנכסי הסיכון. יחס הלימות ההון של הבנקים בישראל הגיע השנה, לראשונה, לרמה הדומה לרמתו במדינות מערביות אחרות.
- החשיפה של הבנקים לסיכון אשראי פחתה: היקף האשראי הצטמצם, וסך נכסי הסיכון התכווץ מהותית; איכות האשראי התייצבה, ואף ניכרת הטבה מסוימת בכושר ההחזר של הלוואים וריכוזיות האשראי לפי גודל הלוואה ירדה.
- ההטבה בקטגוריית הרווחים והרווחיות נבעה מהשיפור המשמעותי ברווחיות מערכת הבנקאות בהשוואה לאשתקד – אז רווחיותם הייתה אפסית, בעטיין של השלכות המשבר⁸⁰.

⁷⁸ מדד זה פותח ומיושם על ידי הפיקוח על הבנקים. להסבר מפורט על המדד ורכיביו ראו תיבה א'–1 בסקירה השנתית לשנת 2003 עמ' 28–29, ואצל 'י' פישמן וד' רוטנברג, "חוסן – מדד לבחינת איתנותם וחוסנם של בנקים בישראל", סוגיות בבנקאות 17, 61–93. במדד הוכנסו מספר שינויים: ראשית, המדד חושב על בסיס רבעוני – ולא על בסיס שנתי, כפי שנעשה עד כה; שנית, העיקרון שלפיו יש להעניש בנק שיחסיו הפיננסיים חריגים יחסית לבנקים האחרים בוטל, ולכן ציון המדד נע בין 1 (הציון הטוב ביותר) לבין 4 (הציון הגרוע ביותר), ולא בין 1 ל-5, כפי שנעשה עד כה. במסגרת תהליך שיפורו של המדד הוכנסו שינויים גם בחלק מהיחסים הפיננסיים.

⁷⁹ איכות הניהול מבוססת בעיקר על הערכות סובייקטיביות של אנשי מקצוע בפיקוח על הבנקים.

⁸⁰ להרחבה ראו פרק ב'.

- שורת הצעדים שנקט בנק ישראל להגברת הנזילות נתנו את אותותיהם כבר בשלהי 2008, ובמהלך 2009 הנזילות של המערכת הבנקאית עלתה.
- המשבר הפיננסי העלה את חשיבותו הרבה של ממשל תאגידי נאות ואפקטיבי במיוחד בתאגידים הבנקאיים, והפיקוח על הבנקים נקט פעולות לשם חיזוקו. (להרחבה ראו תיבה ד'–1.)

תיבה ג'–3: הוראת דיווח לציבור – מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

ההוראה ל"מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי" (להלן: "ההוראה") מתאימה את הוראות הדיווח לציבור לאלו החלות על בנקים בארצות הברית ובמדינות מפותחות, ותיושם החל מהדוחות ליום 1 בינואר 2011. ההוראה משפרת במידה משמעותית את התקנים לגילוי ומדידה של סיכונים אשראי בדוחות התאגידים הבנקאיים והחברות לכרטיסי אשראי ויוצרת בסיס אחיד להשוואה בין תאגידים בנקאיים שונים בישראל, וכן לעומת תאגידים בנקאיים בעולם. כן משפרת התאמת הכללים את יכולתם של התאגידים הבנקאיים לעקוב אחר סיכונים האשראי ולנהל אותם, מגדילה את האחידות והעקביות של מדידת הפסדי האשראי הצפויים, ויוצרת קשר ברור יותר בין השינויים באיכות האשראי לשינויים בהפרשה בגין הפסדי אשראי.

הנושאים המרכזיים שהוסדרו בהוראה:

א. שינוי ההגדרה של חוב בעייתי – הוגדרו שלושה סוגים עיקריים של חובות בעייתיים:

- **חוב פגום** – חוב שהבנק צופה כי לא יוכל לגבות אותו במלואו לפי התנאים החוזיים של החוב. ככלל, בגין חובות פגומים יפסיק הבנק לציבור ריבית בדוח הרווח וההפסד. משמעות השינוי היא צמצום אוכלוסיית החובות המוגדרים היום כחובות בפיגור זמני.
 - **חוב נחות** – אשראי שאינו מוגן במידה מספקת על ידי ביטחונות או על ידי יכולת התשלום של החייב, וקיימת אפשרות ברורה כי התאגיד הבנקאי יספוג הפסד אם הליקויים לא יתוקנו.
 - **חוב בהשגחה מיוחדת** – אשראי שיש בו חולשות פוטנציאליות שראוי כי ההנהלה תקדיש להן תשומת לב מיוחדת. חולשות אלו – אם לא יטופלו – עלולות להביא להתדרדרות בסיכויים לפירעון של סיכון האשראי המאזני או במעמדו של התאגיד הבנקאי כנושה.
- ב. תהליך קביעת ההפרשות להפסדי אשראי – נקבעו הוראות לתהליך שיטתי ומתועד לקביעת ההפרשה להפסדי אשראי. ההוראות כוללות התייחסות לתהליך סיווג החובות של התאגיד הבנקאי וקביעת ההפרשה, וכן לבקורות הפנימיות

ולמעורבות ההנהלה והדירקטוריון של התאגיד הבנקאי, כדי לקבוע באופן מהימן את הפרשה להפסדי אשראי.

הפרשה לכיסוי הפסדי האשראי הצפויים תיקבע על בסיס פרטני בגין כל החובות שנבדקו וזוהו כפגומים, ועל בסיס קבוצתי בגין חובות שנבדקו על בסיס פרטני ולא זוהו כפגומים ובגין קבוצות גדולות של חובות קטנים והומוגניים. הפרשה פרטנית – זו תוערך בהתבסס על תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים מהחוב, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבי המקורי של החוב, או על פי השווי ההוגן בניכוי עלויות המכירה של הביטחון ששועבד להבטחת אותו אשראי. הפרשה קבוצתית – תחושב לכל קבוצה של חובות עם מאפייני סיכון דומים, לפי שיעור הפסדי האשראי שהוכרו בעבר בקבוצה זו¹, עם התאמה לנסיבות במועד הדיווח.

ג. מחיקה חשבונאית של חובות – נקבע כי יש למחוק חשבונאית כל חוב שנחשב לחוב שאינו בר גבייה, וערכו נמוך עד כי הותרו כנכס אינה מוצדקת. לגבי החובות המוערכים על בסיס קבוצתי כללי המחיקה החשבונאית מתבססת בעיקר על תקופת הפיגור שלהם.

ד. הכנסות ריבית – נקבעו כללים שמיועדים להבטיח שהכנסות הריבית בגין חובות פגומים יירשמו בזהירות הראויה, המתאימה לחוסר הוודאות הכרוך במצבים אלה, כך שכלל לא יירשמו הכנסות ריבית שטרם נגבו.

ה. גילוי – ההוראות מרחיבות את הגילוי שניתן בדוחות לציבור לגבי איכות האשראי וההפרשות בגין הפסדי אשראי, בהתאם למקובל בעולם, וכן מרחיבות את הגילוי שניתן לגבי השיטות וההנחות ששימשו בעת מדידת ההפרשות בגין הפסדי אשראי, לרכיביהן השונים. בכך הן מאפשרות למשתמשים בדוחות של התאגידים הבנקאיים ושל החברות לכרטיסי אשראי להיטיב ולהבין את השינויים באיכות האשראי, את השינויים בהפרשות בגין הפסדי אשראי ואת הקשר ביניהם.

¹ כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב משאירים מקום לשיקול דעת בקביעת הקבוצות ותקופות הזמן שבהן יימדדו ההפסדים. מפאת פרק הזמן הממושך הנדרש לשם צבירת ניסיון ונתונים מספיקים ליישום ההוראות החדשות, יידרשו התאגידים הבנקאיים לחשב, במהלך תקופה שהוגדרה בהוראות, הפרשה קבוצתית מינימלית לפי קבוצות ותקופות אשר הוגדרו על ידי הפיקוח על הבנקים.

לוח נ-ג-1

התפלגות יתרות האשראי לציבורי לפי גודל הלוח בהמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2008 ו-2009

המשקל המצטבר בסך יתרת הלוחים	2008	2009	המשקל המצטבר בסך יתרת האשראי	2008	2009	יתרת האשראי הממוצעת	2008	2009	מספר הלוחים	2008	2009	יתרת האשראי לציבור וסכנו האשראי החוץ-מאזני	2008	2009	האשראי ללוחה
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)
100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	5	4	3,442,864	3,295,774	17,201	13,915	20 עד 10	20 עד 10	20 עד 10	20 עד 10
55.25	54.96	98.40	98.80	16	17	1,196,904	1,038,278	935,051	19,680	15,489	28,690	40 עד 20	40 עד 20	40 עד 20	40 עד 20
39.70	42.18	96.60	97.40	31	31	869,239	854,947	49,924	49,924	60,539	83,632	80 עד 40	80 עד 40	80 עד 40	80 עד 40
26.21	29.41	93.60	94.80	57	58	490,632	556,552	52,695	52,695	66,458	83,632	150 עד 80	150 עד 80	150 עד 80	150 עד 80
14.91	17.72	89.00	90.40	107	109	319,163	414,998	82,522	83,131	58,916	27,655	300 עד 150	300 עד 150	300 עד 150	300 עד 150
8.53	10.11	84.10	85.00	208	202	197,691	202,341	71,623	71,623	58,916	27,655	600 עד 300	600 עד 300	600 עד 300	600 עד 300
4.38	4.44	77.90	77.60	417	411	89,459	73,430	31,799	31,799	33,670	38,957	2,000 עד 1,200	2,000 עד 1,200	2,000 עד 1,200	2,000 עד 1,200
1.81	1.67	70.20	70.20	801	802	12,694	12,038	35,002	35,002	33,670	38,957	4,000 עד 2,000	4,000 עד 2,000	4,000 עד 2,000	4,000 עד 2,000
0.65	0.67	63.60	65.00	2,757	2,797	6,744	6,970	37,717	37,717	38,957	38,957	8,000 עד 4,000	8,000 עד 4,000	8,000 עד 4,000	8,000 עד 4,000
0.38	0.42	60.60	62.50	5,593	5,589	5,282	5,744	65,788	65,788	72,579	72,579	20,000 עד 8,000	20,000 עד 8,000	20,000 עד 8,000	20,000 עד 8,000
0.22	0.26	57.40	59.50	12,455	12,636	2,520	2,604	69,549	69,549	72,943	72,943	40,000 עד 20,000	40,000 עד 20,000	40,000 עד 20,000	40,000 עד 20,000
0.13	0.16	53.90	56.10	27,599	28,012	2,485	2,802	199,090	199,090	222,558	222,558	200,000 עד 40,000	200,000 עד 40,000	200,000 עד 40,000	200,000 עד 40,000
0.06	0.08	47.70	49.60	80,117	79,428	299	331	83,050	83,050	91,078	91,078	400,000 עד 200,000	400,000 עד 200,000	400,000 עד 200,000	400,000 עד 200,000
0.03	0.04	41.30	43.10	277,759	275,160	125	155	70,294	70,294	86,050	86,050	800,000 עד 400,000	800,000 עד 400,000	800,000 עד 400,000	800,000 עד 400,000
0.00	0.00	22.80	23.30	562,352	555,161	44	31	41,861	41,861	29,968	29,968	1,200,000 עד 800,000	1,200,000 עד 800,000	1,200,000 עד 800,000	1,200,000 עד 800,000
0.00	0.00	15.00	15.30	951,386	966,710										
0.00	0.00	8.50	7.60												

לוח נ-ג-1 (המשך)

התפלגות יתרות האשראי לציבור¹ לפי גודל הלוחות במועש הקבוצות הבנקאיות הגדולות², 2008 ו-2009

המשקל המצטבר בסך יתרת הלוחות	המשקל המצטבר בסך יתרת האשראי	המשקל המצטבר בסך יתרת האשראי		מספר הלוחים		יתרת האשראי לציבור וסכום האשראי החוץ-מאזני		האשראי ללוחה
		2009	2008	2009	2008	2009	2008	
(אחוזים)	(אחוזים)	(אלפי ש"ח)		(מיליוני ש"ח)		(אלפי ש"ח)		(אלפי ש"ח)
0.00	0.00	4.60	4.90	1,409,313	1,299,308	16	13	22,549
0.00	0.00	2.50	3.40	1,702,600	1,811,600	5	10	8,513
0.00	0.00	1.70	1.80	2,169,000	2,183,000	4	2	8,676
0.00	0.00	0.90	1.40	2,625,000	2,629,000	2	2	5,250
0.00	0.00	0.40	1.00	0	2,857,000	0	1	0
0.00	0.00	0.40	0.70	4,521,000	4,066,500	1	2	4,521
100.00	100.00	100.00	100.00	140	154	7,695,602	7,316,494	1,075,568
								1,125,163

סך הכול את יתרת האשראי לציבור לאחר ניכוי התפרשות הספציפיות לחובות מסופקים ובתוספת השווי החוץ של המשקל המצטבר של האשראי במשקל

(1) כולל את יתרת האשראי לציבור לאחר ניכוי התפרשות הספציפיות לחובות מסופקים ובתוספת השווי החוץ של האשראי. כפי שחושבו לצורך מנגנון החבות של הלוחות.

(2) נתונים במדורות האשראי עד 8,000 ש"ח וסכום הנתונים של כל חברה מאוחדת (אחד על בסיס שבבות) במדורות אשראי; מעל 8,000 ש"ח חושבו נתוני האשראי ומספר הלוחים באמצעות סיכום האשראי של כל לוח בקבוצת הבנק כולה (אחד ספציפי).

המקור: דוחות מספיקים לציבור.

